

POZNOANTIČNI KASTEL VRH BRSTA PRI MARTINJ HRIBU NA LOGAŠKI PLANOTI

FRANCE LEBEN

Inštitut za arheologijo ZRC SAZU, Novi trg 5, YU-61000 Ljubljana

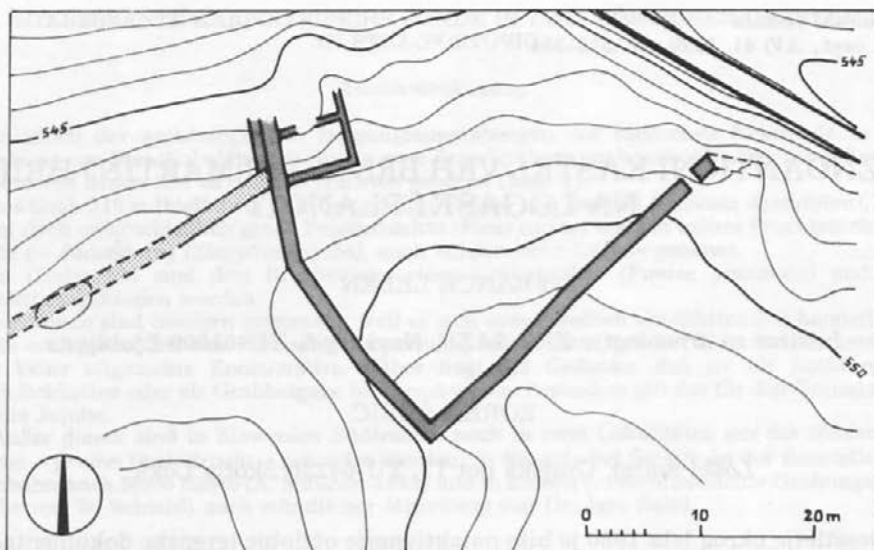
ZORKA ŠUBIC

Loški muzej, Grajska pot 13, YU-64220 Škofja Loka

Desetletje okrog leta 1960 je bilo najaktivnejše obdobje terenske dokumentacije in raziskovanja posameznih odsekov limesa Julijskih Alp oziroma poznoantičnih zapornih zidov in utrdb na slovenskem in mejnem ozemlju. V sestavi komisije za limes pri Arheološkem društvu Jugoslavije in medakademijskega odbora za raziskovanje limesa smo se tega dela lotili tudi nekateri slovenski arheologi v okviru dejavnosti svojih ustanov. Vse akcije je vodil in usklajeval takratni Zavod za spomeniško varstvo SRS, kjer je tista leta služboval Peter Petru. Strateg vsega našega dela pa je bil najboljši poznavalec limesa, Jaroslav Šašel. Njemu v spomin posvečava sodelavca to objavo.

Arheološko ugotovljene zapore, zgodovina njihovih raziskovanj z najstarejšimi viri in omembami ter novejša terenska zapažanja in raziskovalni posegi so združeni v knjigi *Claustra Alpium Iuliarum I*. Med tem gradivom so tudi že povzeti in opisani glavni izsledki izkopavanj poznoantične stražne postojanke pri Martinj Hribu,¹ katere značilnosti je pisec črpal iz starih virov, dokumentacije terenskih meritev, dnevnika izkopavanj in predhodnega poročila.² Vsi poznejši prikazi, omembe in predstavitev te stavbene antične zapuščine slone domala na istih virih oziroma podatkih.³

Terenski ogled in meritve ostankov limesa jugovzhodno od Martinj Hriba pri Logatcu smo opravili novembra 1959.⁴ Zaporni zid z obrambnimi stolpi je zapiral prehod na Logaški planoti med Gradiščem (646 m) na zahodu in Oblim vrhom (700 m) ter Tolstim vrhom (803 m) na vzhodu. Nekdaj sta tod samevali rimska cesta in stara kolovozna pot, danes pa prek planote peljeta še lokalna cesta Logatec–Laze–Rakek in železnica Ljubljana–Postojna. Na zaraščeni kraški terasi na severni strani Brsta (597 m) pod Gradiščem, nad t. i. »skalnimi vrati«, je bila oblikovanost površja takšna, da je bilo tod moč opaziti temeljne obrise nekega obzidja. Kasnejša izkopavanja so res odkrila ostanke utrjene stražne postojanke oz. manjšega kastela (sl. 1). Tudi osrednja lega v sistemu zapornega zidu, na skalnati terasi tik nad rimsko cesto, daje postojanki dober opazovalni in strateški položaj (sl. 2). Proti vzhodu se od stare poti pod teraso spusti navzdol še 370 m daleč kamniti greben zapornega zidu, vmes prečka današnjo cesto in železnico in se končuje na ledini Lom na kraškem svetu Požgano pod Oblim vrhom. Zahodni krak se od kastela da slediti kot groblja dobrih 300 m navzgor v skalnato pobočje Gradišča.

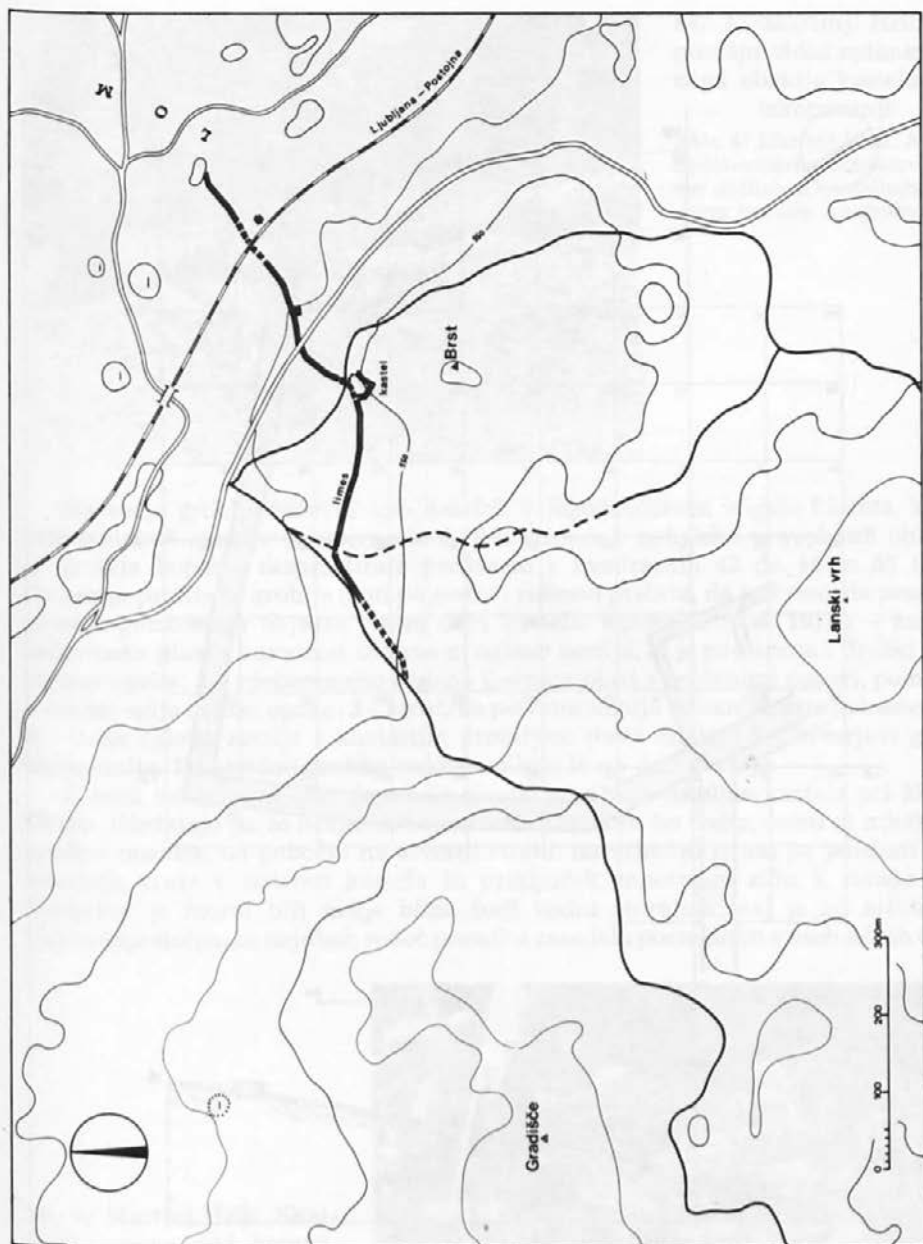

Sl. 1: Martinj Hrib. Mikrolokacija kastela z zahodnim krakom zapornega zidu.
Abb. 1: Martinj Hrib. Mikrolokation des Kastells mit dem Westschenkel der Sperrmauer.

Na tej padajoči terasi »Vrh Brsta« (parc. št. 1026, k. o. Dolnji Logatec) smo izkopavali mesec dni julija in avgusta 1963.⁵ Uporabljali smo koordinatni merski sistem s kvadranti 4×4 m in pri tem prekopali 1300 m^2 površine (sl. 3). Teren je bil precej zaraščen in dobršen del kraškega površja je prekrivala le tanka prevejana plast humusa. Notranjost smo izkopavali po kvadrantih, po sredini pustili kontrolni križ, zunaj pa kopali le toliko, da smo sledili zunanjo stran in smer obzidja ter priključek zapornega zidu (sl. 4, 5). Z izkopavanji smo torej naleteli na ostanke obzidanega manjšega kastela s pičlimi gradbenimi elementi. V temeljih smo odkrili širino in obseg južnega in zahodnega obzidja in v severozahodnem vogalu ostanke notranjega stražnega stolpa. Na severni strani, kjer pobočje strmo pada proti stari cesti, ter na vzhodni strani, kjer je navpična stena »skalnih vrat« z usekom rimske ceste, nismo zasledili nikakršnih ostankov zidovja. Obzidje ni bilo ravno, pač pa se oba kraka lomita z manjšim ali večjim odklonom, tako da v osnovi ni pravokotnega tlorisa.

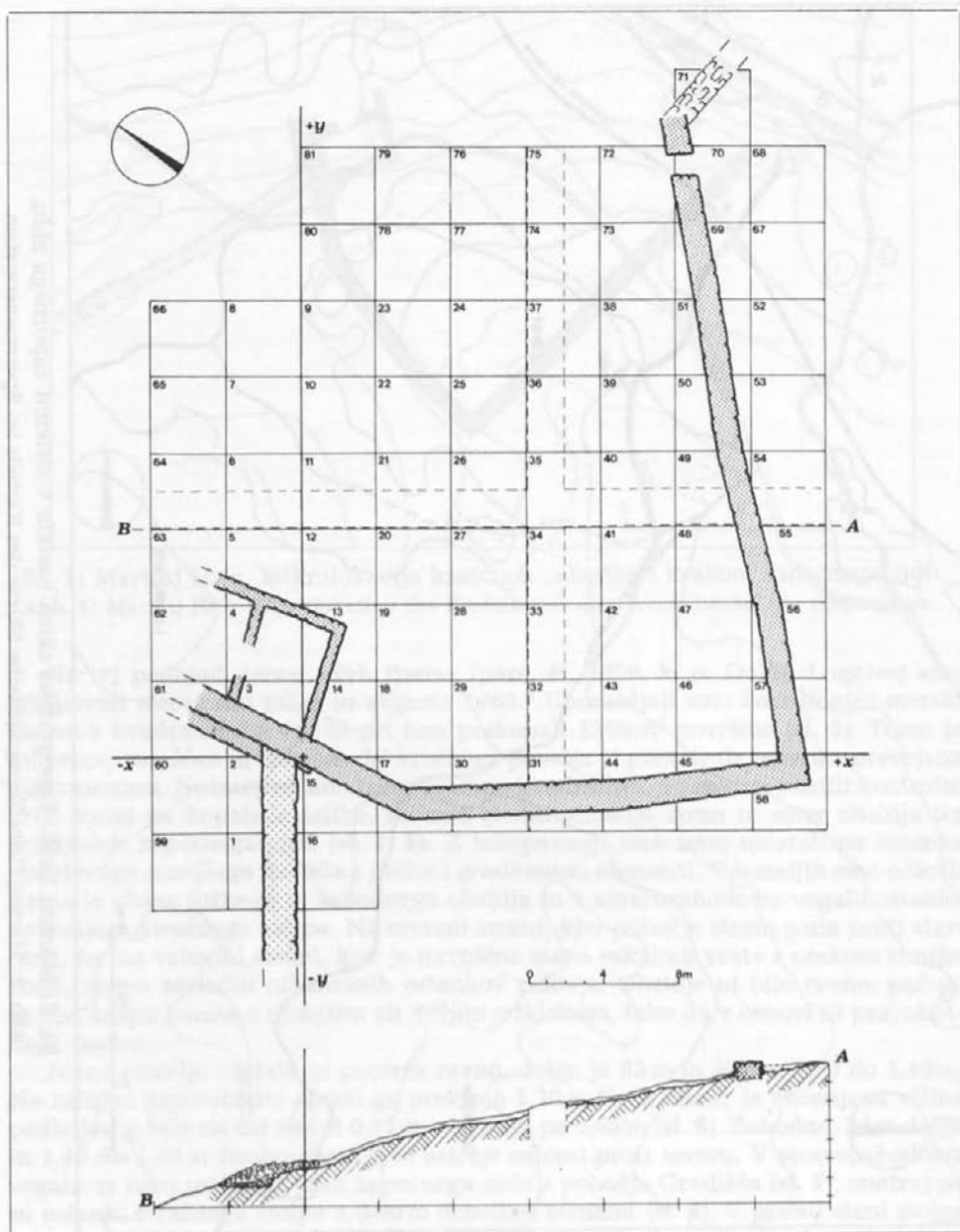
Južno obzidje kastela ni povsem ravno, dolgo je 35 m in široko 1,30 do 1,40 m. Na začetni jugovzhodni strani ga prekinja 1,10 m širok vhod; še ohranjena višina podbojev je bila na eni strani 0,35 m, na drugi pa 0,65 m (sl. 6). Zahodno, 34 m dolgo in 1,40 do 1,60 m široko obzidje se ostreje zalomi proti severu. V severozahodnem vogalu se nanj priključi krak zapornega zidu s pobočja Gradišča (sl. 7), znotraj pa so ostanki stražnega stolpa z 0,60 m debelimi stenami (sl. 8). V prečni steni stolpa smo zasledili prag, svetlobne reže in tubule, v maltastem nasutju kose le-teh in opeko. Ostankov izravnanih tal ali tlakovanja ni bilo. Severna stran zidovja je bila odnešena ali zrušena v strmo pobočje.

Znotraj kastela nismo našli nobenih drugih stavbnih elementov, pa tudi na očitno kulturno plast nismo naleteli nikjer. Vse drobne najdbe smo našli raztresene v tanki vrhnji humozni plasti ali med kamenjem pretrtega kraškega površja. Stratigrafije v osrednjem delu ni. Izrisani profil v smeri jug-sever (sl. 3: A-B) nam

Sl. 2: Martinj Hrib. Topografska skica kastela v sistemu zapornega zidu.
Abb. 2: Martinj Hrib. Topographische Skizze des Kastells im Sperrmauersystem.

predoči padec terena in hkrati debelino humoznega površja nad kamnito osnovo. Le v skrajnem spodnjem delu (v kvadrantu 5 zunaj stražnega stolpa) je bila groblja ruševin: kup zemlje, pomešane s kamenjem in pod njo čvrsta ilovnata plast z drobirjem na živoskalnatih izravnanih tleh. Le v špranji med kamni smo našli dva nečitljiva rimska novca.

Sl. 3: Martinj Hrib. Tloris in profil izkopanega terena v sistemu koordinatne mreže z označenimi kvadranti.

Abb. 3: Martinj Hrib. Grundriß und Profil des ausgegrabenen Terrains im System des Koordinatennetzes mit bezeichneten Quadranten.

Sl. 4: Martinj Hrib. Na površju vidni ostanki južnega obzidja kastela pred izkopavanji.

Abb. 4: Martinj Hrib. Auf der Erdoberfläche sichtbare Reste der südlichen Kastellummauerung vor den Ausgrabungen.

Na večjo grobljo ruševin smo naleteli v jugozahodnem vogalu kastela, kjer je bilo ponekod obzidje ohranjeno še 0,70 m visoko. V nekakšni pravokotni obliki se je groblja kopasto razprostirala predvsem v kvadrantih 43 do 46 in 57 (sl. 9). Osrednja profila te groblje nam po sestavi ruševin pričata, da je to morda pogorišče nekega pomožnega objekta v tem delu kastela. Opis plasti (sl. 10): 1 – kamnita ruševinska plast s humozno, ožgano in ogleno zemljo, ki je pomešana z drobcami malte in kosi opeke; 2 – rdečerumeno ožgana ilovnata plast s peščenimi pasovi, pomešana z drobcami oglja in kosi opeke; 3 – sivočrna peščena zemlja z lisami malte in kamenjem; 4 – črna oglena zemlja s kamnitim drobirjem (brez malte); 5 – sivorjavi greben zbite malte. Posamične drobne najdbe so bile le na dnu groblje.

S temi navedbami smo dopolnili glavne gradbene ostaline kastela pri Martinj Hribu. Obstajajo pa še nekatere nejasnosti. Raziskati bo treba, čemu ni nikakršnih znakov obzidja, na pobočju na severni strani, na vzhodni strani pa poiskati vlogo »skalnih vrat« v sistemu kastela in priključek zapornega zidu k rimski cesti. Vsekakor je moral biti nekje blizu tudi vodni zbiralnik, saj je po arhitekturi (ogrevanje stolpa) in najdbah sodeč posadka zasedala postojanko v vseh letnih časih.

Sl. 5: Martinj Hrib. Skalnata osnova pod humoznim površjem v sredini kastela med izkopavanji.

Abb. 5: Martinj Hrib. Felsen Grundlage unter der humosen Oberfläche in der Mitte des Kastells während der Ausgrabungen.

Obljudenost postojanke izpričujejo tudi številne drobne najdbe. Razprostranjene so bile vsepovsod znotraj kastela, nekaj smo jih našli tudi zunaj obzidja. Najbolj pogostne so bile najdbe v severovzhodnem delu, tam, kjer obzidja sploh ni bilo; grupirane pa so bile tudi ob stražnem stolpu in okrog ruševin v jugozahodnem vogalu. Inventar ni bogat in prvorazreden, je pa vredna stvarna zapuščina, ki nam jo je ta odmaknjena postojanka obilneje ponudila za datiranje v poznoantično obdobje. Za določnejšo opredelitev in primerjavo z drugimi najdišči je prav, da to naše gradivo končno tudi kataloško predstavimo.

Katalog gradiva

Kovinski predmeti

1. Bronasta fibula s čebulastima glavicama. Kv. 71. Inv. št.: NM R-11441. T. 1: 1.
2. Bronasta fibula s čebulastima glavicama. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11302. T. 1: 2.
3. Bronasta fibula s čebulastimi glavicami. Kv. 49. Izgubljena. T. 17: 279.
4. Bronasta fibula. Kv. 18. Inv. št.: NM R-11352. T. 1: 3.
5. Bronast cevast okov. Kv. 49. Inv. št.: NM R-11434. T. 1: 4.
6. Bronast jermenski zaključek. Kv. 26. Inv. št.: NM R-11387. T. 1: 5.
7. Bronast jermenski zaključek. Kv. 31. Inv. št.: NM R-11403. T. 1: 6.
8. Bronast okov. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11385. T. 1: 7.
9. Bronasta aplikacija. Kv. 49. Inv. št.: NM R-11433. T. 1: 8.
10. Bronast obroček. Kv. 8. Inv. št.: NM R-11321. T. 1: 9.
11. Bronasta ploščica. Kv. 49. Inv. št.: NM R-11435. T. 1: 10.
12. Bronasta ukrivljena pločevina. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11303. T. 1: 12.
13. Košček bronaste žlindre. Kv. 27. Vel. 2,9 × 1,8 cm. Inv. št.: NM R-11400.
14. Železna obročasta fibula. Kv. 2. Izgubljena. T. 17: 280.
15. Železna obročasta fibula. Kv. 43. Inv. št.: NM R-11408. T. 2: 13.
16. Železen obesek v obliki lunule. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11366. T. 2: 19.
17. Železen okov za držaj. Kv. 46, 57. Inv. št.: NM R-11425. T. 2: 15.
18. Železen držaj. Kv. 77. Izgubljen. T. 17: 290.
19. Železen obročast okov. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11364. T. 2: 24.
20. Železna puščica s krilci. Kv. 30. Inv. št.: NM R-11295. T. 2: 16.
21. Železna puščica s krilci. Kv. 7. Inv. št.: NM R-11308. T. 2: 17.
22. Železna puščica s krilci. Kv. 21. Inv. št.: NM R-11354. T. 2: 18.
23. Železna koničasta puščica. Kv. 25. Izgubljena. T. 17: 282.
24. Železna koničasta puščica. Kv. 70. Inv. št.: NM R-11439. T. 2: 20.
25. Železna koničasta puščica. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11374. T. 2: 21.
26. Železna koničasta puščica. Kv. 7. Inv. št.: NM R-11307. T. 2: 22.
27. Železna koničasta puščica. Kv. 22. Inv. št.: NM R-11363. T. 2: 23.
28. Železna sekira. Kv. 20. Inv. št.: NM R-11353. T. 3: 27.
29. Železna sekira. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11356. T. 3: 28.
30. Železno dleto. Kv. 44. Inv. št.: NM R-11411. T. 3: 36.
31. Železno dleto. Kv. 4. Inv. št.: NM R-11298. T. 4: 53.
32. Železna zagozda. Kv. 24. Inv. št.: NM R-11377. T. 3: 37.
33. Železna zagozda. Kv. 43. Inv. št.: NM R-11409. T. 3: 38.
34. Železen prebijač. Kv. 80. Izgubljen. T. 17: 283.
35. Železen prebijač. Kv. 35. Inv. št.: NM R-11406. T. 3: 33.
36. Železno šilo. Kv. 26. Inv. št.: NM R-11389. T. 3: 34.
37. Železen zatič. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11399. T. 2: 25.
38. Železen zatič. Kv. 24. Inv. št.: NM R-11378. T. 2: 26.
39. Železen predmet. Kv. 46, 57. Inv. št.: NM R-11426. T. 3: 39.
40. Železna kljuka. Kv. 46, 57. Inv. št.: NM R-11427. T. 3: 35.
41. Železna objemka. Kv. 26. Inv. št.: NM R-11388. T. 3: 31.
42. Železna objemka. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11373. T. 3: 32.
43. Železna zatikalka. Kv. 80. Izgubljena. T. 17: 288.
44. Železen masiven obroč. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11384. T. 2: 14.

45. Teme železne sekire. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11331. T. 3: 30.
46. Železen masiven predmet. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11398. T. 3: 40.
47. Železen ključ. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11372. T. 4: 41.
48. Železen ključ. Kv. 72. Izgubljen. T. 17: 289.
49. Železen okov. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11367. T. 4: 42.
50. Železen okov. Kv. 24. Inv. št.: NM R-11376. T. 4: 43.
51. Železen okov. Kv. ? Inv. št.: NM R-11445 b. T. 4: 44.
52. Železen okov. Kv. ? Inv. št.: NM R-11445 a. T. 4: 45.
53. Železen okov. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11336. T. 4: 46.
54. Železen okov. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11357. T. 4: 47.
55. Železen okov. Kv. 46, 57. Inv. št.: NM R-11428. T. 4: 48.
56. Železen okov. Kv. 80. Izgubljen. T. 17: 291.
57. Železen žebelj. Kv. 8. Inv. št.: NM R-11322. T. 4: 49.
58. Železen žebelj. Kv. 25. Inv. št.: NM R-11379. T. 4: 50.
59. Železen žebelj. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11332. T. 4: 51.
60. Železen žebelj. Kv. 71. Inv. št.: NM R-11442. T. 4: 52.
61. Železen žebelj T oblike. Kv. 72. Izgubljen. T. 17: 284.
62. Železen žebliček. Kv. 24. Izgubljen. T. 17: 281.
63. Železen nož. Kv. 39. Izgubljen. T. 17: 285.
64. Železen nož. Kv. 74. Izgubljen. T. 17: 287.
65. Odlomek železnega rezila. Kv. 36. Izgubljen. T. 17: 286.
66. Železen okov nožnice noža. Kv. 47. Inv. št.: NM R-11429. T. 3: 29.
67. Dva koščka tanke železne ploščice. Kv. 23. Vel. $3 \times 2,2$ cm; $2,6 \times 1,6$ cm; deb. 0,1–0,3 cm. Inv. št.: NM R-11368.

Steklene posode

68. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11311. T. 5: 54.
69. Čaša iz svetlo olivno zelenega stekla. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11330. T. 5: 55.
70. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. 44, 45, 46. Inv. št.: NM R-11415 a. T. 5: 56.
71. Čaša iz zelenega stekla. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11355. T. 5: 57.
72. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. 33. Inv. št.: NM R-11404 a. T. 5: 58.
73. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11345 a. T. 5: 59.
74. Čaša iz svetlejšega zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 c. T. 5: 60.
75. Čaša iz svetlo rjavkastega stekla. Kv. 9. Inv. št.: NM R-11328. T. 5: 61.
76. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11383 a. T. 5: 62.
77. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. 13. Inv. št.: NM R-11450. T. 5: 63.
78. Čaša iz temnejšega zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 j. T. 5: 64.
79. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11343 a. T. 5: 65.
80. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11459. T. 5: 66.

Sl. 6: Martinj Hrib. Vhod v kastel v južnem obzidju.

Abb. 6: Martinj Hrib. Kastell-eingang in der südlichen Um-mauerung.

81. Čaša iz svetlo rjavkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 h. T. 5: 67.
82. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11457 a. T. 5: 68.
83. Čaša gubanka iz rumenkasto zelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11341 a, b. T. 6: 69; T. 9: 159.
84. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 b. T. 6: 70.
85. Čaša iz svetlo modrega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11344 a. T. 6: 71.
86. Čaša iz skoraj brezbarvnega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 f. T. 6: 72.
87. Čaša iz svetlo rumenkastega stekla. Kv. 41, 47, 48. Inv. št.: NM R-11430. T. 6: 73.
88. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. 8, 9. Inv. št.: NM R-11326. T. 6: 74.
89. Čaša iz rumenkastega stekla. Kv. 13. Inv. št.: NM R-11348. T. 6: 75.
90. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11343 b. T. 6: 76.
91. Čaša iz svetlo modrozelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11344 c. T. 6: 77.
92. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 k. T. 6: 78.
93. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11391. T. 6: 79.
94. Čaša iz zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 i. T. 6: 80.
95. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11456 a. T. 6: 81.
96. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11458 a. T. 6: 82.
97. Čaša iz zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 a. T. 6: 83.
98. Čaša iz svetlo rjavkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 d. T. 7: 84.
99. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11456 b. T. 7: 85.
100. Čaša iz skoraj brezbarvnega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 č. T. 7: 86.
101. Čaša iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 l. T. 7: 87.
102. Čaša iz skoraj brezbarvnega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 g. T. 7: 88.
103. Čaša iz svetlo modrikastega stekla. Kv. 9. Shranjena pri keramiki z inv. št.: NM R-11329. T. 7: 89.
104. Čaša iz svetlo zelenega, rahlo hrapavega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 e. T. 7: 90.
105. Čaša iz rumenkastega stekla. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11390. T. 7: 91.
106. Čaša iz zelenkastega stekla z brušenim okrasom. Kv. 44, 45, 46. Inv. št.: NM R-11415 b. T. 7: 92.
107. Čaša iz svetlo zelenkastega stekla z brušenim okrasom. Kv. 44, 45, 46. Inv. št.: NM R-11416. T. 7: 93.
108. Čaša iz zelenkastega stekla z brušenim okrasom. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11383 b. T. 7: 94.
109. Čaša iz zelenkastega stekla z brušenim okrasom. Kv. 44, 45, 46. Inv. št.: NM R-11414. T. 7: 95.
110. Čaša iz zelenega stekla z brušenim okrasom. Kv. ? Inv. št.: NM R-11453 a, b. T. 7: 96.
111. Čaša iz zelenkastega stekla. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11424 b. T. 8: 97.
112. Čaša iz svetlo zelenkastega stekla z brušenim okrasom. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11312 a. T. 8: 98.
113. Čaša iz svetlo zelenkastega stekla s horizontalno kaneluro na ostenju. Kv. ? Inv. št.: NM R-11454 a. T. 8: 99.
114. Čaša iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11301. T. 8: 100.
115. Čaša iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11424 a. T. 8: 101.
116. Čaša iz svetlo olivnega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11392 a. T. 8: 102.
117. Čaša iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11345 b. T. 8: 103.
118. Čaša iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11345 c. T. 8: 104.
119. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11452 a. T. 8: 105.
120. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11392 f. T. 8: 106.
121. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11451 b. T. 8: 107.
122. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11451 c. T. 8: 108.
123. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11452 b. T. 8: 109.

124. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11392 e. T. 8: 110.
125. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11345 f. T. 8: 111.
126. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11451 a. T. 8: 112.
127. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11345 e. T. 8: 113.
128. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11451 d. T. 8: 114.
129. Šest fragmentov čaše iz olivno zelenega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11342. T. 9: 115–118, 121, 122.
130. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11452 c. T. 9: 119.
131. Ostenje čaše iz zelenkastega stekla s temno modrimi kapljami. Kv. ? Inv. št.: NM R-11452 d. T. 9: 120.
132. Ustje čaše iz skoraj brezbarvnega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 x. T. 9: 123.
133. Ustje čaše iz svetlo zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 r. T. 9: 124.
134. Ustje čaše iz zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11459 a. T. 9: 125.
135. Ustje čaše iz svetlo zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 n. T. 9: 126.
136. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11392 b. T. 9: 127.
137. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11458 c. T. 9: 128.
138. Ustje čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11457 e. T. 9: 129.
139. Ustje čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 m. T. 9: 130.
140. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11458 b. T. 9: 131.
141. Ustje čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 t. T. 9: 132.
142. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11459 c. T. 9: 133.
143. Ustje čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 š. T. 9: 134.
144. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11392 c. T. 9: 135.
145. Ustje čaše iz zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 s. T. 9: 136.
146. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11459 d. T. 9: 137.
147. Ustje čaše iz brezbarvnega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 p. T. 9: 138.
148. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11457 c. T. 9: 139.
149. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11457 d. T. 9: 140.
150. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 ž. T. 9: 141.
151. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 z. T. 9: 142.
152. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11459 b. T. 9: 143.
153. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 v. T. 9: 144.
154. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 o. T. 9: 145.
155. Ustje čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11457 b. T. 9: 146.
156. Ustje čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11455 u. T. 9: 147.
157. Dno čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11312 b. T. 9: 149.
158. Dno čaše iz olivno zelenega stekla. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11300. T. 9: 150.
159. Dno čaše iz rumenkasto zelenega stekla. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11365. T. 9: 152.
160. Ostenje čaše iz svetlo zelenkastega stekla. Kv. 33. Inv. št.: NM R-11404. T. 9: 153.
161. Dno čaše iz zelenkastega stekla. Kv. ? Inv. št.: NM R-11454 b. T. 9: 154.
162. Dno čaše iz zelenkastega stekla. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11392 d. T. 9: 155.
163. Dno čaše iz svetlo zelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11343 c. T. 9: 156.
164. Dno čaše iz listnato zelenega stekla. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11423. T. 9: 157.
165. Dno čaše iz zelenkastega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11345 d. T. 9: 158.
166. Dno s prstanasto nogo posode iz temno zelenega prozornega stekla. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11313. T. 9: 148.
167. Dno steklenice iz modro zelenega stekla. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11344 b. T. 9: 151.
168. Steklenička. Kv. 77. Izgubljena. T. 17: 292.
169. Številni drobni fragmenti posod iz raznobarnega stekla. Kv. 43. Inv. št.: NM R-11410.
170. Številni fragmenti posod iz zelenkastega stekla. Kv. 12 (?). Inv. št.: NM R-11449.
171. Majhni fragmenti posod (?) iz temno modrega, modro zelenega in temno zelenega stekla (4 kosi). Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11314.

Sl. 7: Martinj Hrib. Prikluček zahodnega kraka zapornega zidu h kastelu.

Abb. 7: Martinj Hrib. Anschluß des Westschenkels der Sperrmauer ans Kastell.

Sl. 8: Martinj Hrib. Del odkopanega zidu stražnega stolpa znotraj kastela.

Abb. 8: Martinj Hrib. Teil der freigelegten Mauer des Wachturmes innerhalb des Kastells.

Keramika

172. Lonec iz rjavordeče žgane neprečiščene gline. Kv. 4. Inv. št.: NM R-11297. **T. 10:** 160.
173. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 c. **T. 10:** 161.
174. Lonec iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. ? Inv. št.: NM R-11460 a. **T. 10:** 162.
175. Lonec iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. ? Inv. št.: NM R-11460 b. **T. 10:** 163.
176. Lonec iz sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 8, 9. Inv. št.: NM R-11325 b. **T. 10:** 164.
177. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11304. **T. 10:** 165.
178. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 d. **T. 10:** 166.
179. Lonec iz temno sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 d. **T. 10:** 167.
180. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11338. **T. 10:** 168.
181. Lonec iz sivo do sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 c. **T. 10:** 169.
182. Lonec iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 70. Inv. št.: NM R-11440. **T. 10:** 170.
183. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11422. **T. 10:** 171.
184. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11395 b. **T. 10:** 172.
185. Lonec iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11305. **T. 10:** 173.
186. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 d. **T. 10:** 174.
187. Ustje posode iz sivorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 d. **T. 10:** 175.
188. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 f. **T. 10:** 176.
189. Ustje posode iz okerrjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11395 d. **T. 10:** 177.
190. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 e. **T. 10:** 178.
191. Lonec iz okerrjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11421. **T. 10:** 179.

192. Lonec iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11362 c. **T. 10:** 180.
193. Ustje posode iz sivkastorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11362 c. **T. 10:** 181.
194. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11419. **T. 11:** 182.
195. Lonec iz rjavocrno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 c. **T. 11:** 183.
196. Lonec iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 b. **T. 11:** 184.
197. Lonec iz sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 4. Inv. št.: NM R-11296 a, b. **T. 11:** 185; **T. 14:** 250.
198. Lonec iz sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11306. **T. 11:** 186.
199. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 a. **T. 11:** 187.
200. Lonec iz sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 d. **T. 11:** 188.
201. Lonec iz sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 b. **T. 11:** 189.
202. Lonec iz rjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11420 a. **T. 11:** 190.
203. Lonec iz rjavocrno žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 a. **T. 11:** 191.
204. Lonec iz rjavocrno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11334 b. **T. 11:** 192.
205. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11334 a. **T. 11:** 193.
206. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11395 c. **T. 11:** 194.
207. Ustje posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11362 b. **T. 11:** 195.
208. Ustje posode iz okerrjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 i. **T. 11:** 196.
209. Ustje posode iz rjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11362 a. **T. 11:** 197.
210. Ostenje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11397 d. **T. 11:** 198.
211. Ostenje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11315. **T. 11:** 199.
212. Lonec iz sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 b. **T. 11:** 200.
213. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11319 a. **T. 11:** 201.
214. Lonec iz rdečerjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 a. **T. 11:** 202.
215. Posoda iz rdečerjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 9. Inv. št.: NM R-11329 a. **T. 11:** 203.

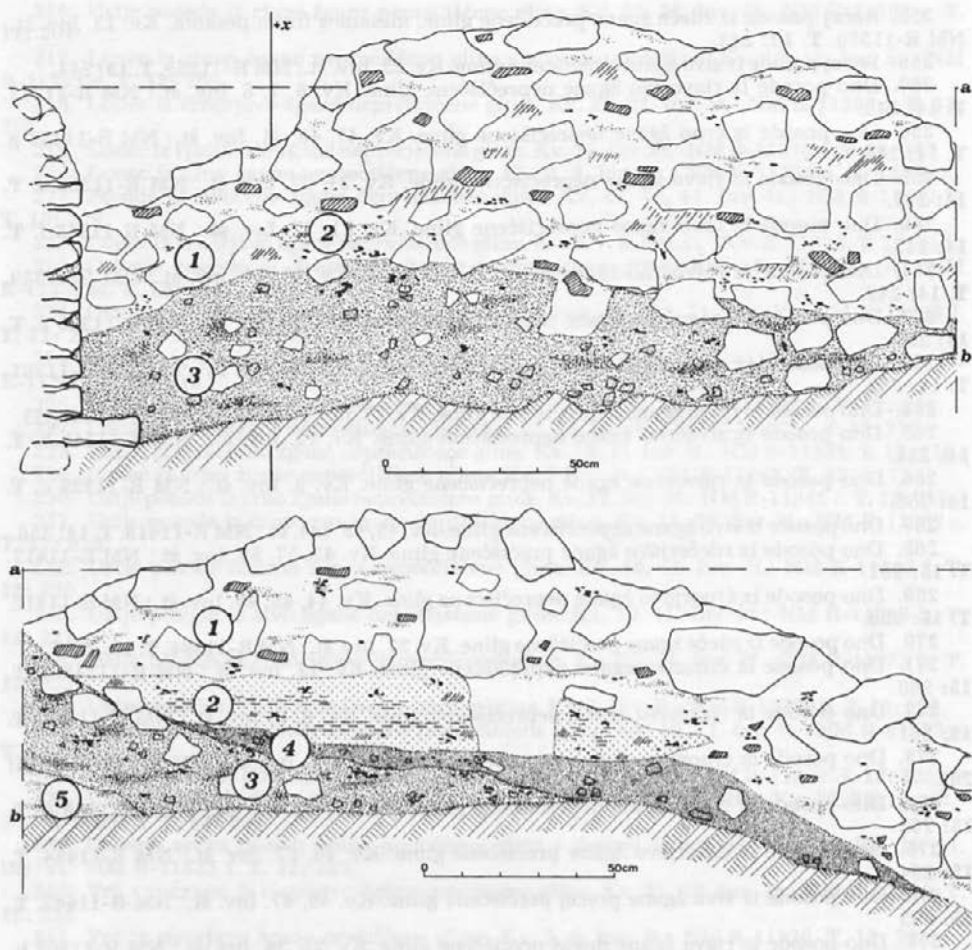
Sl. 9: Martinj Hrib.
Ostanki ruševin v jugozahodnem vogalu kastela.

Abb. 9: Martinj Hrib.
Trümmerreste in der Südwestecke des Kastells.

216. Ustje posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 g. **T. 11: 204.**
217. Lonec iz rjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 e. **T. 12: 205.**
218. Lonec iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 a. **T. 12: 206.**
219. Lonec iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 a. **T. 12: 207.**
220. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 8, 9. Inv. št.: NM R-11325 a. **T. 12: 208.**
221. Posoda iz sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 b. **T. 12: 209.**
222. Lonec iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11318. **T. 12: 210.**
223. Ostenje posode iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 m. **T. 12: 211.**
224. Ostenje posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 l. **T. 12: 212.**
225. Posoda iz rdečerjavo žgane gline, mešane s finim peskom. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11340. **T. 12: 213.**
226. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11395 a. **T. 12: 214.**
227. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 b. **T. 12: 215.**
228. Lonec iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11335. **T. 12: 216.**
229. Lonec iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. ? Inv. št.: NM R-11448. **T. 12: 217.**
230. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11346 c. **T. 12: 218.**
231. Ustje posode iz črno sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 e. **T. 12: 219.**
232. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 j. **T. 12: 220.**
233. Ustje posode iz sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 h. **T. 12: 221.**
234. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 k. **T. 12: 222.**
235. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 9. Inv. št.: NM R-11329 b. **T. 12: 223.**
236. Ustje posode iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 g. **T. 12: 224.**
237. Ustje posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11393. **T. 12: 225.**
238. Ustje posode iz rjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 f. **T. 12: 226.**
239. Ostenje vrčka iz sivo žgane prečiščene gline s sledovi zelenkaste glazure. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333 f. **T. 12: 227.**
240. Vrč z ročajem iz rjavosivo žgane prečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11380. **T. 12: 228.**
241. Vrč iz sivorjavo žgane prečiščene gline. Kv. 7, 8. Inv. št.: NM R-11320. **T. 12: 229.**
242. Pokrov iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11381. **T. 12: 230.**
243. Skleda iz rjavordeče žgane prečiščene gline. Kv. 5. Inv. št.: NM R-11299. **T. 13: 231.**
244. Skleda iz rumenordeče žgane prečiščene gline z olivno zelenkasto glazuro. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11359. **T. 13: 232.**
245. Posoda iz sivo žgane prečiščene gline s sledovi temno rjave glazure. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11337. **T. 13: 233.**
246. Melnica iz rumeno žgane, slabše prečiščene gline, znotraj zeleno glazirana. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11431. **T. 13: 234.**
247. Ostenje melnice iz rumeno žgane, slabše prečiščene gline z rumenkasto zeleno glazuro. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 c. **T. 13: 235.**
248. Ostenje vrča iz sivo žgane prečiščene gline z motno zeleno glazuro. Kv. 62. Inv. št.: NM R-11436. **T. 13: 236.**
249. Ostenje vrča iz sivo žgane prečiščene gline z olivno zelenkasto glazuro. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11360. **T. 13: 237.**
250. Melnica iz rumenordeče žgane prečiščene gline. Kv. 7. Inv. št.: NM R-11309. **T. 13: 238.**
251. Melnica iz svetlo rdeče žgane prečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11371. **T. 13: 239.**
252. Ročaj vrča iz temno sivo žgane prečiščene gline. Kv. 7, 6. Inv. št.: NM R-11316. **T. 13: 240.**
253. Ročaj vrča iz sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11319 b. **T. 13: 241.**
254. Ročaj posode iz sivo žgane prečiščene gline. Kv. ? Inv. št.: NM R-11446. **T. 13: 242.**

255. Ročaj posode iz rdeče žgane prečiščene gline, mešane s finim peskom. Kv. 13. Inv. št.: NM R-11350. **T. 13:** 243.
256. Ročaj posode iz sivo žgane prečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11369. **T. 13:** 244.
257. Dno posode iz rjavosivo žgane neprečiščene gline. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11317. **T. 14:** 245.
258. Dno posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 g. **T. 14:** 246.
259. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 e. **T. 14:** 247.
260. Dno posode iz črno žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 f. **T. 14:** 248.
261. Dno posode iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11339. **T. 14:** 249.
262. Dno posode iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 c. **T. 14:** 251.
263. Dno posode iz rjavnočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11361. **T. 14:** 252.
264. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11397 a. **T. 14:** 253.
265. Dno posode iz sivočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11346 b. **T. 14:** 254.
266. Dno posode iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 9. Inv. št.: NM R-11329 c. **T. 14:** 255.
267. Dno posode iz sivo žgane neprečiščene gline. Kv. 45, 48. Inv. št.: NM R-11418. **T. 14:** 256.
268. Dno posode iz rdečerjavo žgane prečiščene gline. Kv. 45, 57, 58. Inv. št.: NM R-11417. **T. 15:** 257.
269. Dno posode iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 44, 45, 46. Inv. št.: NM R-11412. **T. 15:** 258.
270. Dno posode iz rdeče žgane prečiščene gline. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11394. **T. 15:** 259.
271. Dno posode iz črnosivo žgane neprečiščene gline. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11346 a. **T. 15:** 260.
272. Dno posode iz rjavosivo žgane neprečiščene gline. Kv. 8, 9. Inv. št.: NM R-11323. **T. 15:** 261.
273. Dno posode iz črnorjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 7. Inv. št.: NM R-11310. **T. 15:** 262.
274. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 21, 22. Inv. št.: NM R-11358 g. **T. 15:** 263.
275. Dno posode iz črnorjavo žgane prečiščene gline. Kv. 46, 57. Inv. št.: NM R-11444. **T. 15:** 264.
276. Dno posode iz sivo žgane precej prečiščene gline. Kv. 46, 47. Inv. št.: NM R-11443. **T. 15:** 265.
277. Dno posode iz rjavo žgane dokaj prečiščene gline. Kv. 25, 26. Inv. št.: NM R-11382 h. **T. 15:** 266.
278. Ostenje posode iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 30. Inv. št.: NM R-11402. **T. 15:** 267.
279. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 g. **T. 15:** 268.
280. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 23. Inv. št.: NM R-11370 f. **T. 15:** 269.
281. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11397 c. **T. 15:** 270.
282. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline s peskano površino. Kv. 27. Inv. št.: NM R-11397 b. **T. 15:** 271.
283. Dno posode iz rjavočrno žgane neprečiščene gline. Kv. 24. Inv. št.: NM R-11375. **T. 15:** 272.
284. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 46. Inv. št.: NM R-11420 b. **T. 15:** 273.
285. Dno posode iz rjavo žgane neprečiščene gline. Kv. 47, 48, 41. Inv. št.: NM R-11432 h. **T. 15:** 274.
286. Dva fragmenta ostenja dveh posod iz rjavo in sivo žgane prečiščene gline. Kv. 12. Inv. št.: NM R-11347.
287. Dva fragmenta ostenja dveh posod iz rjavo in črno žgane neprečiščene gline. Kv. 39. Inv. št.: NM R-11407.
288. Dva fragmenta ostenja vrčka (?) iz sivo žgane prečiščene gline z zelenkasto glazuro. Kv. 8, 9. Inv. št.: NM R-11324.

Sl. 10: Martinj Hrib. Profila južne in vzhodne strani ruševin v sredini kvadranta 46.
Abb. 10: Martinj Hrib. Profile der Süd- und Ostseite der Trümmer inmitten des Quadranten 46.

289. Fragment ostenja melnice iz rjavordeče žgane prečiščene gline z rumenkasto glazuro. Kv. 33. Inv. št.: NM R-11405.

290. Osem fragmentov ostenja melnice iz rjavordečkasto žgane prečiščene gline s sledovi zelenkaste glazure. Kv. 6, 7, 8. Inv. št.: NM R-11319.

291. Fragment ostenja melnice iz svetlo rdeče žgane prečiščene gline z rumenkasto zeleno glazuro. Kv. 70. Inv. št.: NM R-11440.

Drugi glinasti predmeti

292. Oljenka iz temnorjavo žgane prečiščene gline z ostanki rumenkasto zelene glazure. Kv. 26. Inv. št.: NM R-11386. **T. 16:** 275.

293. Stožčasta utež iz rjavo žgane prečiščene gline. Kv. 17. Inv. št.: NM R-11351. **T. 16:** 276.

294. Stožčasta utež iz rdeče žgane slabo prečiščene gline. Kv. 13. Inv. št.: NM R-11349. **T. 16:** 277.

295. Kos rdeče žgane opeke z vpraskanimi črtami. Vel.: 3,5 × 4,6 × 1,3 cm. Kv. 27 Inv. št.: NM R-11396.
296. Kos rdeče žgane opeke s sledovi žlebljenja s prsti. Vel.: 13 × 12,5 × 3 cm. Kv. ? Inv. št.: NM R-11447.
297. Fragment tubula. Kv. 8, 9. Inv. št.: NM R-11323.
298. Fragmenti tubulov. Kv. 10, 11. Inv. št.: NM R-11333.
299. Fragmenti tubulov. Kv. 44, 45, 46. Inv. št.: NM R-11413.
300. Fragment tubula. Kv. 62. Inv. št.: NM R-11437.
301. Fragment tubula. Kv. 62. Inv. št.: NM R-11438.
302. Fragment tubula. Kv. ? Inv. št.: NM R-11447.

Kamniti predmeti

303. Brusni kamen. Kv. 9. Inv. št.: NM R-11327. T. 16: 278.

Novci

304. Sprimek bronastih novcev. Kv. 29. Inv. št.: NM R-11401. T. 1: 11.

Opredelitev gradiva

Med najdbami, ki jih moremo brez vsakršnega dvoma opredeliti kot orožje, so izključno primerki železnega napadalnega orožja. Našli smo tri puščične osti s krilci (št. 20–22) in pet koničastih osti (št. 23–27). Zunaj obzidja kastela je bila najdena puščična ost s krilci št. 20, pred vhodom v kastel pa koničasta ost št. 24. Vse tri puščične osti s krilci ovalno rombičnega preseka in dolgim tulcem za nasaditev okroglega do osmerokotnega preseka so istega tipa. Podobne tem so znane, npr., iz Emone,⁷ Drnovega,⁸ Predjame⁹ in s Hrušice.¹⁰ Koničaste nečlenjene osti so različno dolge, kvadratnega preseka in s tulcem za nasaditev. Tudi zanje imamo analogije med gradivom iz Drnovega,¹¹ Emone¹² in Hrušice.¹³ Oba tipa puščičnih osti sta znana v oblikovnem zakladu 4. stoletja na širšem prostoru rimskega imperija.¹⁴ Dejstvo pa je, da je tudi organiziranost rimske vojske in tehnologija izdelave pogojevala enotnost in nespremenljivost posameznih oblik in tipov orožja.¹⁵

Med dele vojaške opreme bi lahko prisodili še železen okov nekega držaja (št. 17) in železen trakast obroč (št. 19), ki je rabil kot objemka. Podoben obroč je bil najden na Vranju.¹⁶ Odlomljen kos železnega držaja (št. 18) smo v času najdbe glede na oblikovne značilnosti označili kot del držaja meča. Ker je danes izgubljen in tudi risba v dnevniku izkopavanja ni zadovoljiva, bi bila vsaka opredelitev prenatrjena.¹⁷ Velika podobnost pa je opazna pri primerjavi z ročajem bodala iz Emone.¹⁸

Obe železni fibuli (št. 14, 15) sta obročasti fibuli z rombičnim presekom in nazaj zavrtima koncema. Fibula št. 14 je bila najdena zunaj obzidja kastela. Kot tipičen element moške noše je obročasta fibula spenjala obleko ali plašč na desnem ramenu. Po E. Kellerju je značilna za 4. stoletje,¹⁹ W. Jobst pa jo kot tip 36 A postavlja v čas 3. in 4. stoletja.²⁰ Tudi v Sloveniji so našli večje število takih fibul (često so obravnavane kot pasne spona) in so datirane v čas druge polovice 2. do sredine 4. stoletja.²¹

Vse štiri bronaste fibule pripadajo tipu fibul s čebulastimi glavicami (Kovrig tip 13).²² Kot sestavni del rimske častniške noše so na desni rami spenjale hlamido, kasneje pa so označevale stopnjo določenega civilnega službenega položaja.²³ Po

značilnem odnosu med lokom in nogo fibule ter oblikovanosti čebulastih gumbov, predvsem pa po okrasu noge lahko pri naših najdbah razlikujemo dva razvojna tipa. Fibula (št. 1), najdena zunaj obzidja kastela, ki ima na nogi pet parov koncentričnih očesc, je po E. Kellerju tip 4 A. Tudi drugi dve ohranjeni fibuli imata nogi vzdolž zunanjih robov okrašeni, in sicer prva s poglobljenimi trapezi (št. 2), druga s polkrožnimi izjedami (št. 4); po E. Kellerju pripadata tipu 4 C. Fibule tipa 4 so datirane v čas okrog 350 do okrog 380 n. e.²⁴

Tanka železna ploščica s polkrožno izjedo je obesek, lunula (št. 16). V času najdbe je bila na njej še vedno vidna sled pritrjene zanke.²⁵ Kot obesek sodi med prastare apotropične amulete, ki so jih nosile predvsem ženske in otroci, obešali pa so jih tudi živalim. V Intercisi so bili pogosti že v 3. stoletju, vendar pa so bili med pridatki v grobovih tudi še v 4. stoletju.²⁶

Od elementov, ki običajno sestavljajo pasno garnituro, sta med gradivom le dva jermenska zaključka. Oba sta iz bronaste pločevine in imata razcepljen vrhnji del, v katerega je bil vstavljen jermen. Eden je srčaste oblike in neokrašen (št. 7), drugi je okrašen s punciranimi očesci in amforaste oblike (št. 6). Obe obliki sta značilni za 4. stoletje.²⁷ Podrobno jih obravnava E. Keller in ugotavlja, da se jermenski zaključek srčaste oblike pojavlja skoraj izključno s čebulastimi fibulami 3. in 4. tipa; datira jih v čas od 350 do 380 n. e.²⁸ Jermenski zaključek amforaste oblike po njegovem mnenju prevladuje v kombinacijah s čebulastimi fibulami 4. in 5. tipa, torej v času druge polovice 4. stoletja.²⁹

Fragment bronastega, cevasto oblikovanega okova iz zapognjene pločevine (št. 5) je sicer premajhen za natančno opredelitev, vendar po obliki in tehniki izdelave spominja na neokrašene pravokotne jermenske zaključke³⁰ ali pa na neokrašene zaključne okove širokega pasu.³¹

Med drugimi bronastimi predmeti so še: okov dvojne srčaste oblike s pravokotnima predrtinama za pritrjevanje (št. 8), majhna okrogla, gladka ploščica (št. 11), obroček rombičnega preseka (št. 10), odlomek pločevinaste aplike z nizom reliefnih pik (št. 9) ter fragment deformirane pločevine (št. 12).

Med orodje uvrščamo predmete za obdelavo raznih trših in mehkejših materialov – lesa, kovine, kamna, kože oz. usnja itd. Našli smo železno orodje: sekiri (št. 28, 45) in odlomek manjše sekire (št. 29), dve dleti (št. 30, 31), dva prebijača (št. 34, 35) ter eno šilo (št. 36). Med orodje uvrščamo tudi kamnit brus (št. 303). Poleg tega smo našli še razne zagozde (št. 32, 33), klinaste zatiče (št. 37, 38), objemke (št. 41, 42), zatikalko (št. 43), kljuko (št. 40), železna predmeta neugotovljenih oblik in namenov uporabe (št. 39, 46) ter masiven ploščat obroč (št. 44).

Žebelji s širokimi ploščatimi glavicami so tudi običajen inventar v ruševinskih plasteh gradbenih ostalin, saj so bili nujni pri lesenih konstrukcijah. Našli smo le štiri take žeblje (št. 57–60) in enega manjšega, ki je po debelini stebila bolj podoben zakovici (št. 62). Odkrit je bil tudi primerek velikega žebelja oblike T (št. 61), ki je rabil za pritrjevanje stenskih ali stropnih oblog. Podoben je bil najden tudi na Hrušici in je označen kot zidno sidro.³²

Med železno okovje, verjetno za lesene konstrukcije, prištevamo osem kosov ploščatih predmetov z okroglimi predrtinami za pritrditev za les (št. 49–56).

Namen in uporaba sta bila pogoj, da se oblike delovnega orodja ter osnovnih kovinskih elementov lesnih konstrukcij domala niso spreminjale niti v širšem prostoru rimskega imperija niti v daljšem časovnem obdobju. Analogije za posamezne oblike so znane ne le v Sloveniji, temveč tudi zunaj njenih meja. Časovno najbližje so prav gotovo tiste s Hrušice.³³

Med odkopanim gradivom sta bila tudi dva noža (št. 63, 64). Najboljše je bil ohranjen nož s trikotnim presekom rezila in s trnastim nastavkom za držaj (št. 63), ki je danes izgubljen. Trikotni presek rezila je značilen za drugo polovico 3. stoletja,³⁴ vendar je v antiki oblika s trnom za držaj splošno razširjena in značilna tudi za njeno pozno obdobje.³⁵ Manjši nož (št. 64) je imel ukrivljeno ali zalomljeno konico, del nekega rezila pa je bil tudi železni fragment št. 65. Z ozirom na njihovo velikost jih ni moč opredeliti kot bodala, verjetno so rabili kot kuhinjsko ali obrtno orodje.

Odlomek nožnice noža (št. 66) iz uvite železne pločevine ima v našem prostoru primerjavo v bronasti nožnici v poznoantičnem grobu iz Dan pri Starem trgu, kjer je bila skupaj s pasnim zaključkom amforaste oblike.³⁶

Med najdbami sta bila tudi dva železna ključa. Pomični ključ (št. 47) s pravokotno oblikovano, nečlenjeno brado lahko glede na sumarno obdelavo datiramo v drugo polovico 4. stoletja.³⁷ Podobno oblikovan ključ je tudi med naključnimi najdbami v kompleksu zgodnjekrščanskega centra v Emoni.³⁸

Drugi ključ (št. 48), ki je bil najden blizu vhodnih vrat znotraj obzidja kastela, žal ni ohranjen. Po risbi iz dnevnika izkopavanja ga lahko uvrstimo med ključe t. i. lakonskega tipa.³⁹

Med izredno številnimi drobci steklenih posod skoraj izključno prevladujejo konične in polkroglaste čaše z več ali manj izvihanim, klekasto oblikovanim ustjem in konkavnim dnom. Steklo je barvno dokaj bogato, saj se razteza od skoraj brezbarvnega tona, prek modrikastih, svetlih ali temnejših zelenih, svetlo rumenkastih, svetlo rjavkastih ter svetlejših olivnih odtenkov. Po odlomkih ustij lahko ugotovljamo, da gre za najmanj 76 čaš. Le ena med njimi je gubanka (št. 83). Čaša št. 113 ima na ramenu vbrušeno kaneluro, šest čaš je okrašenih s horizontalnimi pasovi brušenih črt (št. 106–110, 160), najmanj pet pa s kapljastimi aplikacijami iz temno modre steklene paste (št. 114–118 in fragmenti ostenj št. 119–131). Te čaše so po obliki⁴⁰ značilne za poznoantični čas in so pogost pridelek v grobovih iz druge polovice in konca 4. stoletja,⁴¹ najdene pa so bile tudi v naselbinskih plasteh.⁴² V konec 4. stoletja sodijo tudi čaše s temno modrimi kapljastimi aplikacijami.⁴³

Med starejše izdelke sodi del dna steklene posode s polno oblikovano prstanasto nogo iz prozornega, temnejše zelenega stekla (št. 166). Podoben fragment iz sivo olivnega stekla, najden na Hrušici, je datiran v 3. stoletje.⁴⁴ Tudi s plastičnimi koncentričnimi krogi okrašeno dno modrozelenih steklenice je starejše. Okvirno ga lahko postavimo v čas od konca 1. do 3. stoletja.⁴⁵

Posebne oblike je steklenička (?) s koničasto bazo (št. 168), ki žal ni ohranjena. Tudi barva stekla ni znana. Na Hrušici je bila izkopana podobna, z daljšim vratom, ki je pipeta.⁴⁶

Glinasta oljenka (št. 292) s polnim plastičnim držajem nasproti ožganega noska ima ramo okrašeno z drobnimi luknjicami. Prevlečena je z rumenkastozelenim luknjičastim loščem in posnema obliko pečatne oljenke tipa Iványi 17. Oblika je

bolj groba, ovalna in na dnu ima namesto žiga plastičen krog z bradavico. Po D. Iványi je bil ta tip oljenke v uporabi vse do sredine 4. stoletja.⁴⁷ V poznem cesarskem obdobju, ko so izdelovalci sicer množično posnemali oblike pečatnih oljenk, so bile te včasih tudi glazirane.⁴⁸

Med glinastimi posodami (št. 172–291) prevladuje kuhinjska keramika. Izdelana je iz neprečiščene gline, mešana je s kremenčevim peskom in včasih tudi z apnenčevimi zrnici. Skoraj pri vseh je površina več ali manj luknjičava, pri fragmentu dna št. 258 pa se ostenje plastovito lušči. Posamezne posode imajo peskano površino (št. 202, 203, 209, 214, 215, 217, 238, 281, 282 in zlasti 285), močno pa je peskano dno posod št. 257 in 281. »Grobo površje« lahko ugotavljamo tudi pri posodah št. 204, 220, 221, 225, 242, 261 in 285. »Mehek otip« pa otipamo pri posodah št. 240, 241, 256, 268 in 286. Le za dve posodi iz prečiščene gline (št. 275) oziroma mešani s finim peskom (št. 276) lahko rečemo, da imata izrazit kovinski zven. Pri posodah prevladujejo močnejše izvihana in profilirana ustja. Nekatera imajo bolj ali manj izrazito oblikovan utor za pokrov (npr.: št. 217–219). Samo nekaj posod ima sledove okrasa. Kanelirana valovnica se pojavlja na štirih posodah (št. 202, 222–224), vodoravne poteze glavnika pa na treh (št. 194, 210, 211). Dna posod so skoraj ravna in le izjemoma je izoblikovana poudarjena stojna ploskev (št. 267, 268, 275, 276). Med ohranjenimi fragmenti ustij (63 kosov) so večinoma trebušaste in ovalne oblike loncev, ki so bili izdelani na lončarskem vretenu. Mestoma je opazna tudi ročna dodelava (npr.: št. 221).

Od ročajev vrčev in posod je ohranjenih pet primerkov, ki so vsi izdelani iz prečiščene gline (št. 252–256).

Med vsem gradivom je en sam pokrov (št. 242) z »grobim površjem« in iz črno žgane, neprečiščene gline.

Med gradivom so tudi fragmenti šestih vrčev, ki so vsi izdelani iz prečiščene gline. Večja odlomka sta: del ustja z nastavkom ročaja (št. 240) ter del vratu z ramenom (št. 241). Drugo so deli ostenja štirih vrčev, ki so bili prevlečeni z luknjičastim loščem različnih zelenih odtenkov (št. 239, 248, 249, 288). Na ramenu so bili okrašeni s plitvimi horizontalnimi kanelurami (št. 239, 248, 249).

Med posodami za pripravljanje hrane so tudi deli sedmih melnic s širokim ustjem. Znotraj so bile posute s kremenčevimi zrnici in prevlečene z luknjičasto steklasto glazuro v zelenkastih in rumenkastih tonih (št. 246, 247, 289–291). Neglazirana sta oba fragmenta dna s prstanasto oblikovano nogo (št. 250, 251). Za posebne namene pa je morala biti izdelana melnica, ki ima na dnu namesto kremenčevih zrnec vtisnjene drobce železa (št. 251). Zaradi fragmentarne ohranjenosti jih oblikovno ne moremo razlikovati. Steklasta glazura pa jih nedvomno uvršča v pozni čas.⁴⁹

Med najdbami sta tudi dve skledi. Prva je polkroglaste oblike s horizontalno žlebljenim, izpognjenim ovratnikom (št. 243), iz rjavordeče žgane, prečiščene gline. Sklede podobnih oblik, vendar olivno zeleno glazirane, so datirane v čas 3. in 4. stoletja.⁵⁰ Druga skleda (št. 244), iz rumenordeče žgane, prečiščene gline, ima široko ustje in je prevlečena z olivno zelenkastim luknjičastim loščem. Podobne sklede so datirane v 4. stoletje.⁵¹

Fragment posode (št. 245) iz sivo žgane, prečiščene gline, s horizontalno žlebljenim ostenjem in pasovi klinastih vrezov je temnorjavo glaziran. Za sklepanje o obliki posode je fragment premajhen, določeno podobnost pa lahko vidimo v primerjavi z neglaziranimi skledami, ki so jih v času od 2. do konca 4. stoletja

izdelovali s posnemanjem sigillatnih oblik.⁵² Podobna po obliki, čeprav manjša, je tudi rjava (ockerbraun) loščena čaša s Hrušice, ki je datirana v 4. stoletje.⁵³

Opisane značilnosti glinastih posod, zlasti grobe kuhinjske keramike, uvrščajo to gradivo v poznoantični čas.⁵⁴ Podrobne študijske obdelave in oblikovne primerjave pa bodo gradivo natančneje ovrednotile, tako v kronološkem, kot tudi v tipološkem oziru.

Druge glinaste izdelke predstavljata dve uteži stožčaste oblike (št. 293, 294).

Po dnevniku izkopavanj smo našli čez dvesto posameznih novcev, poleg njih pa tudi tri večje sprimke. Vsi novci so bili bronasti. Po prvem numizmatičnem pregledu so bili med njimi naslednji:⁵⁵ sesterec Antonina Pija (v obtoku do 260), as Septimija Severa (začetek 3. stol.), folis Konstantina I (319–320), novcec Konstancija II (355–361), deset novcev Valentinijana I (364–375), štirje novci Valensa (375–378), petnajst novcev Gracijana (378–383), trije novci Maksima, deset novcev Teodozija in dve negotovo opredeljivi minimi (morda iz 5. stol.). Sprimek novcev, mošnja z okrog 200 centenionali in polcentenionali, je iz konca 4. stoletja (po P. Petruju).

Po P. Kosu, ki se sklicuje na prvi spisek posamičnih novcev, povzemamo naslednje opredelitve:⁵⁶ sesterec Antonina Pija (157/158), as Septimija Severa (194), folis Konstantina I za Konstantina II (319/320), centenional Konstancija II (355–361), centenional Valentinijana I (364–367), centenionala Valensa (367–378), centenionala in šest majorin Gracijana (367–383), tri majorine in centenional Valentinijana II (375–383), pet centenionalov Valentinijana I, Valensa, Gracijana ali Valentinijana II (364–378), majorina in polcentenional Teodozija I (379–395), majorini Gracijana, Valentinijana II, Teodozija I ali Arkadija (379–383), majorini Maksima (383–388). Nedoločljivih pa je dvanajst centenionalov iz druge polovice 4. stoletja in trije polcentenionali iz druge polovice 4. do prve polovice 5. stoletja.

Vseh teh novcev danes v Narodnem muzeju v Ljubljani ni. Med drugimi najdbami hranijo le sprimek v ognju poškodovanih novcev (št. 304), med katerimi je razpoznavnih le nekaj novcev Valentinijana I in Valensa.⁵⁷

Sklep

Na vsem raziskanem prostoru nikjer nismo mogli ugotoviti kakršnekoli vertikalne stratigrafije kulturnih plasti. Zato nam za časovno opredelitev ostane samo tipološka primerjava našega gradiva z datiranimi najdbami z drugih najdišč. Kljub temu, da je naš inventar po vsebini razmeroma skromen, imamo vendar med gradivom predmete, ki po današnjem poznavanju tvarne kulture postavljajo življenje na tem odseku limesa v poznoantični čas. Tako kovinski predmeti kot keramika in stekleno posodje se po svojih značilnostih uvrščajo v čas od druge polovice 3. do konca 4. stoletja. Večina inventarja pa je po vseh primerjavah iz druge polovice in konca 4. stoletja. To datacijo nam potrjuje tudi dosedanja opredelitev novcev.

Misel, da je bila vzrok za uničenje tega kastela katastrofa,⁵⁸ je delno sprejemljiva. Najdeni inventar, ki nam ne nudi prav nobenih izrazitejših najdb, bodisi vojaške ali osebne opreme, nam vsiljuje misel, da je posadka zapustila kastel mirno, vse svoje vrednejše imetje in opremo pa vzela s seboj. Tega, kako je kastel po tem, ko je izgubil svojo strateško funkcijo, dokončno propadel, pri izkopavanjih nismo mogli ugotoviti. Vemo le, da so kasneje obzidje kastela in zaporni zid uporabljali kot kamnolom pri gradnji stare poti, ceste in železnice.

¹ F. Leben, v: *Claustra Alpium Iuliarum I*. Kat. in monogr. 5 (1971) 90–91.

² F. Leben, Predhodno poročilo o izkopavanjih kasnoantične utrdbe na Gradišču pri Dolenjem Logatcu, Ljubljana 10. 10. 1963. – Idem, Gradišče pri Martinj Hribu (Dol. Logatec). *Var. spom.* 9, 1962–64, 192–193.

³ F. Leben, v: *Arheološka najdišča Slovenije* (1975) 192. P. Petru, Neuere Grabungen an den Clausurae Alpium Iuliarum. V: *Studien zu den Militärgrenzen Roms* (1967) 124. Idem, Najnovija istraživanja Julijskih Alpa. *Osječ. zbor.* 12, 1969, 9–11. Idem, Novejša arheološke raziskave Claustra Alpium Iuliarum in kasnoantičnih utrdb v Sloveniji. *Arh. vest.* 23, 1972, 355–356. Idem, Ricerche recenti sulle fortificazioni tardo-antiche nelle Alpi orientali. *Ant. Altoadr.* 9, 1976, 233. Idem, Die provincialrömische Archäologie in Slowenien. V: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II/6* (1977) 536 (samo omemba). S. Ciglencečki *Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum* = *Višinske utrdbe iz časa 3. do 6. st. v vzhodnoalpskem prostoru*. Dela 1. razr. SAZU 31 (1987) 79.

⁴ *Claustra Alpium Iuliarum I*, pril. 7.

⁵ Denarna sredstva je priskrbel Referat za arheologijo pri Zavodu za spomeniško varstvo SRS. Izkopavanja je vodil F. Leben z Inštituta za raziskovanje krasa SAZU v Postojni s sodelovanjem M. Urleb in M. Vilharja z Notranjskega muzeja v Postojni ter Z. Šubic iz Ljubljane. Delavci so bili domačini. Najdbe in dokumentacijo hrani Narodni muzej v Ljubljani, inv. št. najdb: NM R-11295 do R-11460.

⁶ Zahvaljujemo se muzejski svetovalki Sonji Petru in Arheološkemu oddelku Narodnega muzeja, ki sta omogočila ponoven izris gradiva. Zahvaljujemo se tudi D. Knific-Lunder z Inštituta za arheologijo ZRC SAZU, ki je narisala tu objavljeno slikovno gradivo in izdelala načrte.

⁷ S. Petru, *Emonske nekropole*. Kat. in monogr. 7 (1972) t. 90: 3.

⁸ S. Petru, P. Petru, *Neviodunum*. Kat. in monogr. 15 (1978) t. 1: 9.

⁹ P. Korošec, Predjama konec 4. do sredine 5. stoletja. *Arh. vest.* 33, 1982, 93, t. 8: 5.

¹⁰ U. Giessler, Die Kleinfunde, v: T. Ulbert, *Ad Pirum (Hrušica)*. Münch. Beitr. z. Vor- u. Frühgesch. 31 (1981) t. 22: 181, 182.

¹¹ S. Petru, P. Petru (op. 8) t. 1: 2.

¹² S. Petru (op. 7) t. 89: 24–26.

¹³ U. Giessler (op. 10) t. 21: 176; t. 22: 178, 180.

¹⁴ *Ib.*, 76 in op. 161.

¹⁵ I. Mikl-Curk, Nekaj misli o poznoantični materialni kulturi v Sloveniji. *Arh. vest.* 23, 1972, 377 s.

¹⁶ W. Bachran, Das Gräberfeld, v: P. Petru, T. Ulbert, *Vranje pri Sevnici*. Kat. in monogr. 12 (1975) sl. 45 e.

¹⁷ Po pripovedovanju delavcev – domačinov so našli pri gradnji stare ceste pod kastelom meče in drugo orodje.

¹⁸ S. Petru (op. 7) t. 89: 21.

¹⁹ E. Keller, *Die spätromischen Grabfunde in Südbayern*. Münch. Beitr. z. Vor- u. Frühgesch. 14 (1971) 55 s.

²⁰ W. Jobst, *Die römischen Fibeln aus Lauriacum*. Forsch. in Laur. 10 (1975) 125.

²¹ M. Sagadin, Antične pasne spone in garniture v Sloveniji. *Arh. vest.* 30, 1979, 305 s. – M. Guštin, Antične najdbe iz Posavja. *Arh. vest.* 36, 1985, 152.

²² I. Kovrig, *Kaiserzeitliche Fibeln aus Pannonien*. Diss. Pann. II, 4 (1937) 125 ss.

²³ Z. Vinski, Kasnoantični starosjedioci u salonitanskej regiji prema arheološkoj ostavštini predslavenskog supstrata. *Vj. arh. hist. dalm.* 69, 1967, 9.

²⁴ E. Keller (op. 19) 38 ss, sl. 11.

²⁵ Podatek iz dnevnika izkopavanj z dne 5. 8. 1963.

²⁶ M. R. Alföldi, Schmucksachen, v: *Inter-cisa* 2. Arch. Hung., n. s. 36 (1957) 445.

²⁷ *Ib.*, 463, sl. 103. – M. Sagadin (op. 20) 315.

²⁸ E. Keller (op. 19) 64, sl. 18: 6.

²⁹ *Ib.* 65, sl. 23: 9.

³⁰ H. Bullinger, *Spätantike Gürtelbeschläge*. Diss. Arch. Gand. 12 (1969) sl. 4: 8.

³¹ *Ib.*, sl. 5: 3, 4.

³² U. Giessler (op. 10) t. 29: 329.

³³ *Ib.*, sekira: t. 26: 271, dleto: t. 26: 270, prebijac: t. 26: 283–290, zagozda: t. 26: 274, zatič: t. 26: 278, 279. Za sekiro s širokim temenom (št. 45) glej tudi: S. Ciglencečki, Potek alternativne ceste Siscija–Akvilleja na prostoru zahodne Dolenjske in Notranjske v času 4. do 6. stoletja. *Arh. vest.* 36, 1985, t. 2: 33; 8: 91. – R. Pohanka, *Die eisernen Agrargeräte der Römischen Kaiserzeit in Österreich*. BAR – Intern. Ser. 298, (1986) t. 43–48.

³⁴ I. Sivec, Kovinski in košeni predmeti, v: Lj. Plesničar-Gec in sod., *Starokrščanski center v Emoni*. Kat. in monogr. 21 (1983) 61.

³⁵ S. Pahič, Brinjeva gora 1953. *Arh. vest.* 32, 1981, t. 4: 1, 2 in op. 141.

³⁶ M. Slabe, Poznoantični staroselski grob iz Dan pri Starem trgu. *Arh. vest.* 25, 1974, 417 ss, t. 1: 7.

³⁷ H. Deringer, Schlüssel und Schlossteile aus Lauriacum. *Forschungen in Lauriacum* 6/7 (1960) 105; značilnosti izdelave ga uvrščajo v njegovo 2. skupino.

³⁸ I. Sivec (op. 34) t. 44: 27.

³⁹ L. Jacobi, *Das Römerkastell Saalburg bei Homburg vor der Höhe* (1897) sl. 73: 20, t. 34: 4.

⁴⁰ C. Isings, *Roman glass from dated finds* (1975) tip 96 in 106. – M. Vanderhoeven, *Die römische Glasverammlung in het Provinciaal Gallo-Romeins Museum* (1962) sl. 153–157.

⁴¹ I. Mikl-Curk, Poznoantično grobišče na Zg. Bregu v Ptuj. *Časop. zgod. narodop.* n. s. 2, 1967, 58 s. – Z. Šubic, Tipološki in kronološki pregled rimskega stekla v Poetovionu. *Arh. vest.* 25, 1976, 45.

⁴² Lj. Plesničar-Gec, Opredelitev stekla, v: Lj. Plesničar-Gec in sod., *Starokrščanski center v Emoni*. Kat. in monogr. 21 (1983) 71 s., t. 24, 26, 43.

⁴³ M. C. Calvi, *I vetri romani del Museo di Aquileia* (1986) 170, t. 26: 4, 5, čaša tip B. – L. Barkoczi, Die datierten Glasfunde aus dem 3.–4. Jahrhundert von Brigetio. *Folia arch.* 19, 1986, sl. 37: 4.

⁴⁴ U. Giessler (op. 10) t. 49: 40.

⁴⁵ S. Petru, Antično steklo iz dolenskih grobov. *Razpr. 1. razr. SAZU* 6, 1969, 173, t. 4: 1, 6, 7.

⁴⁶ U. Giessler (op. 10) t. 49: 44.

⁴⁷ D. Iványi, *Die pannonschen Lampen*. *Diss. Pann.* II, 2 (1935) 19.

⁴⁸ B. Vikić, Karakter rimske keramike južne Panonije i problematika njene tipologije i kronologije. *Izdanja Muzeja grada Zenice* 2, 1971, 100 = Materiali 8, 1971, 98. – Ead., Beitrag zur Problematik der keramischen

Werk stätten in Südpannonien in der römischen Kaiserzeit. *Arch. Jugosl.* 11, 1970, 41.

⁴⁹ I. Mikl-Curk, *Rimska lončena posoda na Slovenskem* (1987) 5.

⁵⁰ O. Brukner, *Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*. *Diss. et monogr.* 24 (1981), skleda tip 86, t. 93: 150.

⁵¹ *Ib.*, krožnik tip 16, t. 94: 170.

⁵² *Ib.*, skleda tip 2 – varianta Drag 37, t. 69,

70.

⁵³ U. Giessler (op. 10) 91, t. 41: 12.

⁵⁴ I. Mikl-Curk (op. 49) 50 s. – Ead. (op. 15) 378 s. – Ead., Zapažanja o temni rimski kuhinjski lončeni posodi v Sloveniji. *Arh. vest.* 24, 1973, 883 ss. – I. Sivec-Rajterič, Tvarna kultura pozne antike. *Arh. vest.* 29, 1978, 394.

⁵⁵ P. Petru, *Osječ. zbor.* 12, 1969, 10 (pod opombo navaja, da bo novce posebej obdelal E. Pegan). *Id.*, *Arh. vest.* 23, 1972, 355.

⁵⁶ P. Kos, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* 1 (1988) 168/1, 356 ss. Primerjaj tudi: *Id.*, *The Monetary Circulation in the Southeastern Alpine Region ca. 300 B. C. – A. D. 1000*. *Situla* 24, 1986, 195 s, 204.

⁵⁷ P. Kos, *FMRSI* 1 (1988) 168/2, 358.

⁵⁸ P. Petru, *Arh. vest.* 23, 1972, 356.

DAS SPÄTANTIKE KASTELL VRH BRSTA BEI MARTINJ HRIB AUF DEM KARSTPLATEAU VON LOGATEC

Zusammenfassung

Das Jahrzehnt um das Jahr 1960 war der aktivste Zeitabschnitt der Geländedokumentation und der Erforschung der einzelnen Limessektoren der Julischen Alpen in Slowenien und im Grenzgebiet. Der Stratege all unserer Arbeit war der beste Kenner des Limes, Jaroslav Šašel; ihm widmen wir zwei aus dem Kreise seiner Mitarbeiter diese Veröffentlichung.

Die archäologisch festgestellten Sperren, die Forschungsgeschichte samt den ältesten Quellen und Erwähnungen sowie die kleineren Terrainwahrnehmungen und Forschungseingriffe sind in der Publikation *Claustra Alpium Iuliarum I* vereint. Unter diesem Material befinden sich auch die schon zusammengefaßten und beschriebenen Grundermittlungen der Ausgrabungen des spätantiken Kleinkastells bei Martinj Hrib, deren Charakteristika der Autor aus alten Quellen, der Dokumentation, den Geländevermessungen, dem Grabungstagebuch und aus dem vorläufigen Bericht schöpfte.^{1, 2} Sämtliche späteren Darstellungen, Erwähnungen und Vorstellungen dieses antiken Postens stützen sich nahezu auf dieselben Quellen und Angaben.³

Die Sperrmauer verschloß den Durchgang auf dem Karstplateau zwischen Gradišče (646 m) im Westen und dem Obli vrh (700 m) und dem Tolsti vrh (803 m) im Osten. Einst gab es dort lediglich die Römerstraße und den Fahrweg, während heute über das Plateau außerdem die Lokalstraße Logatec–Rakek und die Eisenbahnstrecke Ljubljana–Postojna führen. Auf der Flur »Vrh Brsta« unmittelbar über dem »Steintor«, einem Durchbruch der Römerstraße, befand sich eine bewachsene Karstterrasse mit sichtbaren Umrissen einer Ummauerung (Abb. 1), wo wir im Jahr 1963 die Überreste eines befestigten Wachtpostens bzw. eines Kleinkastells auf einem Areal von 1300 m² freilegten. Die Zentrallage im System der Sperrmauer auf der Felsenterrasse über der Römerstraße bot dem Posten eine gute Beobachtungs- und strategische Lage (Abb. 2). In den Fundamenten entdeckten wir den Umfang und die Breite der südlichen und der westlichen Ummauerung und an der Nordwestseite überdies die Reste eines Wachturms (Abb. 3). Der Kasteleingang befand sich an der Ostseite der südlichen Ummauerung (Abb. 6). An der Nordseite, wo die Böschung steil zur alten Straße abfällt, sowie an der Ostseite, wo die senkrechte Wand des »Steintors« emporragt, spürten wir keinerlei Ummauerungsreste auf.

Innerhalb des eigentlichen Kastells fanden wir keine anderen Bauelemente, wie wir auch nirgends auf eine offensichtliche Kulturschicht stießen, die eine stratigraphische Aufgliederung ermöglichen würde. Alle Kleinfunde wurden unter der dünnen humosen Oberschicht auf der steineren Karstgrundlage oder in den Lehmspalten zwischen dem Gestein entdeckt. Das in Richtung Nord – Süd gezeichnete Profil (Abb. 3: A–B) veranschaulicht das Terraingefälle und zugleich die Stärke der humosen Oberschicht über der Steingrundlage. Nur im äußersten Teil (im Quadranten 5 außerhalb des Wachturmes) war ein Trümmerhaufen. Ein größerer Trümmerhaufen von gewissermaßen rechteckiger Form erstreckte sich in der Südwestecke des Kastells (Quadranten 43–46), wo die Ummauerung stellenweise noch 0,70 m hoch erhalten ist (Abb. 9). Die zwei Mittelprofile dieser Trümmer zeugen ihrer Schichtenzusammensetzung nach, daß dies die Brandstätte eines behelfsmäßigen Objekts in diesem Kastellteil sein könnte (Abb. 10).

Die Belegtheit des Postens bezeugen außerdem auch zahlreiche Kleinfunde. Sie waren innerhalb des Kastellareals überall verstreut, einige fanden wir auch außerhalb der Ummauerung. Auf die häufigsten Funde trafen wir im Nordostviertel des Kastells, gruppiert waren sie jedoch auch am Wachturm und um die Trümmer in der Südwestecke. Das Inventar ist weder reich noch erstklassig, ist jedoch eine wertvolle Hinterlassenschaft dieses abgelegenen Postens für seine Datierung in die Spätantike. Zwecks der bestimmteren Einordnung und der Vergleichung mit anderen Fundorten ist es angebracht, diese Funde auch vorzustellen.

Unter dem ergrabenen Fundgut sind Metall-, Glas-, Ton- und Steingegenstände sowie Münzen.

Waffen: von Angriffswaffen kamen nur drei eiserne Widerhakenspitzen (Taf. 2: 16–18) und fünf ungegliederte Spitzen (Taf. 17: 282; Taf. 2: 20–23) an den Tag. Beide Typen gehören zu den Wurf- oder Stech Waffen und sind bei uns bekannt,^{7–13} im Formenschatz des 4. Jahrhunderts sind sie aber im breiteren Raum des römischen Imperiums¹⁴ anwesend und, wegen der Organisiertheit des römischen Heeres und der Technologie ihrer Verfertigung, auch während eines längeren Zeitraumes.¹⁵ Unter die Teile der Kriegerausrüstung reihen wir auch den Eisenbeschlag eines Griiffs (Taf. 2: 15) sowie den eisernen Bandring – Klammer (Taf. 2: 24) ein. Das Fragment des eisernen Griiffs (Taf. 17: 290) weist hingegen große Ähnlichkeit mit dem Heft des Dolches aus Emona auf.¹⁶

Kleidungs z u b e h ö r: die zwei eisernen Ringfibeln mit aufwärts eingerollten Enden (Taf. 2: 13; 17: 280) sind ein typisches Element der Männertracht und aus der Zeit von der zweiten Hälfte des 2. bis zur Mitte des 4. Jahrhunderts ein häufiger Fund in Slowenien.²¹ Nach E. Keller sind sie für das 4. Jahrhundert charakteristisch,¹⁹ wogegen sie von W. Jobst als Typ 36 A in die Zeit des 3. und 4. Jahrhunderts gesetzt werden.²⁰

Die vier bronzenen Zwiebelknopffibeln (Kovrig-Typ 13)²² (Taf. 1: 1–3; 17: 279) sind ein Bestandteil der römischen Offizierstracht²³ und für das 4. Jahrhundert kennzeichnend. Nach E. Keller gehört eine dem Typ 4 A an (Taf. 1: 1), die beiden anderen dem Typ 4 C (Taf. 1: 2, 3). Beide Formen gehören in die Zeitspanne um 350 bis ungefähr 380 u. Z.²⁴

Die Lunula, eine dünne Eisenscheibe, (Taf. 2: 19) ist als Anhänger ein uraltes apotropäisches Amulett. In Intereisa kommt es häufig schon im 3. Jahrhundert vor, unter den Grabbeigaben aber auch noch im 4. Jahrhundert.²⁶

Bestandteile von Gürtelgarnituren sind die zwei für das 4. Jahrhundert charakteristischen bronzenen Riemenzungen.²⁷ Die erste ist unverziert und herzförmig (Taf. 1: 6) und erscheint nach E. Keller ausschließlich vergesellschaftet mit den Zwiebelknopffibeln des 3. und 4. Typs, d. h. in der Zeit von 350 bis 380 u. Z.²⁸ Die zweite ist von Amphoraform mit punzierter Würfelauflagenverzierung (Taf. 1: 5) und überwiegt in Kombination mit den Zwiebelknopffibeln des 4. und 5. Typs, das ist in der Zeit der zweiten Hälfte des 4. Jahrhunderts.²⁹ Das kleine Röhrenhülsenfragment aus umgebogenem Bronzeblech (Taf. 1: 4) erinnert hingegen nach Form und Ausführungstechnik an die unverzierten rechteckigen Riemenzungen³⁰ oder an die unverzierten Endbeschläge des breiten Gürtels.³¹

Weitere Bronzegegenstände sind noch: der Beschlag in Form zweier Herzen (Taf. 1: 7), das kleine glatte Plättchen (Taf. 1: 10), der Ring (Taf. 1: 9), der Teil einer Blechapplike mit einer Reihe von Reliefpunkten (Taf. 1: 8) und das Fragment eines deformierten Blechs (Taf. 1: 12).

Werkzeuge, Bauelemente und Geräte: von Eisenwerkzeugen wurden Gegenstände für die Bearbeitung unterschiedlicher härterer und weicherer Materialien gefunden: drei Äxte (Taf. 3: 27, 28, 30), zwei Flachmeißel (Taf. 3: 36; 4: 53), zwei Durchschläge (Taf. 3: 33; 17: 383) sowie ein Pfriem (Taf. 3: 34). Unter die Werkzeuge reihen wir auch den Schleifstein ein (Taf. 16: 278). Gefunden wurden außerdem unterschiedliche Keile (Taf. 3: 37, 38), Einsteckfäustel (Taf. 2: 25, 26), Klammern (Taf. 3: 31, 32), ein Sicherungspropf (Taf. 17: 288), ein Haken (Taf. 3: 35), ein massiver flacher Ring (Taf. 2: 14) sowie Gegenstände von unfeststellbaren Formen und Gebrauchszwecken (Taf. 3: 39, 40).

Von Metall- und Eisenelementen bei den Holzkonstruktionen fanden wir acht Beschlagstücke (Taf. 4: 42–48; 17: 291), vier Nägel mit breiten, flachen Köpfen (Taf. 4: 49–52), eine Niete (Taf. 17: 281) sowie einen großen T-förmigen Nagel zum Befestigen von Belägen (Taf. 17: 284).

Analogie zu den Einzelformen der Arbeitswerkzeuge und der metallenen Grundelemente von Holzkonstruktionen sind allgemein bekannt, nicht nur in Slowenien, sondern auch außerhalb der Grenzen dieses Landes, da sich ihre Formen des Zwecks und Gebrauchs wegen nicht wandelten. Zeitlich stehen jedoch sicherlich jene aus Hrušica am nächsten.³³

Das Fundmaterial enthielt auch zwei Messer (Taf. 17: 285, 287). Das besser erhaltene wies einen dreieckigen Klingenquerschnitt auf, was für die zweite Hälfte des 3. Jahrhunderts charakteristisch ist,³⁴ und einen dornartigen Ansatz als Griff, der in der Antike allgemein verbreitet und auch für ihre Spätphase charakteristisch ist.³⁵ Einen Klingenteil stellt auch das Eisenfragment dar (Taf. 17: 286). Nach ihrer Größe zu schließen, wurden die Messer als Küchen- oder als Gewerbewerkzeug verwendet.

Die fragmentierte Messerscheide (Taf. 3: 29) aus umgebogenem Eisenblech hat eine nahe Analogie in der Bronzezeit aus dem spätantiken Grab aus Dane bei Stari trg, wo sie mit einem Gürtelende von Amphoraform vergesellschaftet war.³⁶

Von Schlüsseln sind nur zwei erhalten, beide aus Eisen. Der in die zweite Hälfte des 4. Jahrhunderts³⁷ gehörende Schubschlüssel mit ungliedertem, rechteckigem Bart (Taf. 4: 41) und der Schlüssel des sog. lakonischen Typs,³⁸ der in der Nähe des Eingangstors innerhalb der Kastellummauerung gefunden wurde (Taf. 17: 289).

Gläser: unter den außerordentlich zahlreichen Glasstückchen überwiegen fast ausschließlich konische und halbkugelförmige Becher mit ausgestellttem abgesprengtem Rand und konkavem Boden (Taf. 5: 9). Die Farbe des Glases reicht vom fast farblosen Ton über bläuliche, hell oder dunkler grüne, hell gelbliche, hell bräunliche bis zu helleren olivenfarbenen Nuancen. Nach den Mündungsfragmenten zu schließen, gehören mindestens 76 Bechern an, davon ist nur einer ein Faltenbecher (Taf. 6: 69; 9: 159), sechs Becher sind mit horizontalen Bändern aus Glasschliffen verziert (Taf. 7: 92–96; 9: 153), einer weist eine eingeschliffene Kannelüre auf (Taf. 8: 99), während zumindest fünf Becher Nuppen gläser sind (Taf. 8: 100–104 und Wandfragmente, Taf. 8: 105–122). Ihrer Form nach⁴⁰ sind diese Becher kennzeichnend für die spätantike Periode und eine häufige Beigabe in den Gräbern aus der zweiten Hälfte und dem Ausgang des 4. Jahrhunderts,⁴¹ doch wurden sie auch in den Siedlungsschichten gefunden.⁴² Auch die Gläser mit dunkelblauen Nuppenapplikationen sind ans Ende des 4. Jahrhunderts einzuordnen.⁴³

Unter die älteren Erzeugnisse zählen zwei Bodenfragmente. Das erste ist Teil des massiven Ringfußes eines Gefäßes aus durchsichtigem, dunkelgrünem Glas (Taf. 9: 148). Das ähnliche Fragment aus Hrušica wird ins 3. Jahrhundert datiert.⁴⁴ Das zweite Fragment ist der Bodenteil einer blaugrünen Flasche (Taf. 9: 151) und wird rahmenmäßig in die Zeitspanne vom Ende des 1. bis zum 3. Jahrhundert datiert.⁴⁵

Das Fläschchen (?) mit spitzer Basis (Taf. 17: 292) ist leider nicht erhalten. Aus Hrušica ist ein ähnliches bekannt, mit längerem Hals, das als Pipette in Verwendung war.⁴⁶

Unter sämtlichem Fundgut ist nur eine Öllampe aus Ton (Taf. 16: 275), von gröberer, ovaler Form. Die Schultern sind mit winzigen Löchelchen verziert. Sie ist mit gelblich-grüner poröser Glasur überzogen und eine Imitation der Firmalampe des Typs Ivany 17, die bis in die Mitte des 4. Jahrhunderts hin in Verwendung ist.⁴⁷ Im massenhaften Imitieren der Formen von Firmalampen in der späten Kaiserzeit sind diese gelegentlich auch glasiert.⁴⁸

Außerdem fanden wir zwei kegelförmig gestaltete Gewichte aus Ton (Taf. 16: 276, 277).

Unter den Tongefäßen (Taf. 5–15) überwiegt grobe Küchenkeramik, die wir anhand ihrer charakteristischen Züge rahmenmäßig in die Spätantike einreihen.⁵⁴ Die Gefäße sind aus ungeschlammtem Ton hergestellt, der mit Quarzsand und manchmal auch mit Kalksteinstückchen vermischt ist. Die Oberfläche ist mehr oder weniger porös, häufig auch sandhaltig, besonders stark einige Bodenflächen. Feststellen läßt sich eine grobe Oberfläche, die sich weich anfühlt, und seltener auch ein ausgeprägter metallener Klang. Es überwiegen stärker ausgestellte und profilierte Mündungen, einige weisen eine ausgeprägt gestaltete Nute für den Deckel auf, von denen jedoch nur ein Exemplar gefunden wurde (Taf. 12: 230). Die Mündungsfragmente (von 63 unterschiedlichen Gefäßen) gehören größtenteils bauchigen und ovalen Töpfen an, die auf der Töpferscheibe verfertigt wurden, stellenweise läßt sich aber auch eine von Hand ausgeführte zusätzliche Bearbeitung wahrnehmen. Nur einige Gefäße weisen Verzierungsspuren auf: auf viere erscheint eine kannelierte Wellenlinie, auf dreien hingegen horizontale Kammstriche. Die Bodenflächen sind fast eben, nur ausnahmsweise ist die Standfläche betont ausgestaltet.

Das ganze übrige Keramikmaterial ist aus mehr oder weniger geschlammtem Ton hergestellt. Erhalten sind fünf Henkel fragmente unterschiedlicher Gefäße (Taf. 13: 240-244). Ferner sechs Krugfragmente; zwei waren unglasiert (Taf. 12: 228, 229), vier dagegen mit poröser Glasur unterschiedlich grüner Nuancen überzogen (Taf. 12: 227; 13: 236, 237 und Katalog Nr. 228). Ihre Schultern schmückten seichte horizontale Kannelüren.

Unter den Gefäßen für die Nahrungszubereitung gibt es Fragmente von sieben Reibschüsseln, die mit poröser glasiger Glasur von grünlichen und gelblichen Farbtönen überzogen waren (Taf. 13: 234, 235 und Katalog Nr. 289-291). Unglasiert sind die beiden Bodenfragmente (Taf. 13: 238, 239). Besonderen Zwecken diente die Reibschüssel, in deren Boden Eisenstückchen eingedrückt sind (Taf. 13: 239). Infolge der Fragmentiertheit lassen sie sich formal nicht voneinander unterscheiden. Indessen datiert sie die glasige Glasur zweifellos in die Spätzeit.⁴⁹

Das Fundgut enthält auch zwei Schüsseln. Die erste hat einen horizontal gerillten ausgebohenen Kragenrand (Taf. 13: 231). Der Form nach ähnliche, doch olivenfarben glasierte, sind aus dem 3. und 4. Jahrhundert nachgewiesen.⁵⁰ Die zweite, mit ausgestellttem Rand, ist mit olivengrüner poröser Glasur überzogen (Taf. 13: 232). Ähnliche Schüsseln werden ins 4. Jahrhundert datiert.⁵¹

Das Gefäßfragment (Taf. 13: 233) mit Drehrillendekor auf der Wandung und Bändern aus keilförmigen Einritzungen, ist dunkelbraun glasiert. Für Schlußfolgerungen auf die Gefäßform ist das Fragment zu klein. Es besteht jedoch eine gewisse Ähnlichkeit im Vergleich mit den unglasierten Schüsseln, die in der Zeitspanne vom 2. bis zum Ende des 4. Jahrhunderts als Imitationen der Sigillataformen gefertigt wurden.⁵² Der Form nach ähnlich, obwohl kleiner, ist auch der ockerbraune glasierte Becher aus Hrušica, datiert ins 4. Jahrhundert.⁵³

Anhand des Grabungstagebuches fanden wir über zweihundert einzelne Münzen, außerdem aber noch drei größere Klumpen zusammengeklebter Münzen. Alle Münzen sind aus Bronze. Nach der vorläufigen numismatischen Überprüfung befanden sich darunter folgende:⁵⁵ ein Sestertius des Antoninus Pius (im Umlauf bis 260), ein As des Septimius Severus (Beginn des 3. Jahrhunderts), ein Follis Konstantins I. (319-320), eine Münze des Konstantius II. (355-361), zehn Münzen Valentinians I. (364-375), vier Münzen des Valens (375-378), fünfzehn Münzen des Gratianus (378-383), drei Münzen des Maximus, zehn Münzen des Theodosius und zwei nicht einwandfrei einzuordnende Minimae (vielleicht aus dem 5. Jahrhundert). Das Münzenkonglomerat, eine Geldbörse mit rund 200 Centenionales und Halbcentenionales, stammt aus dem Ende des 4. Jahrhunderts (nach P. Petru).

Nach P. Kos, der sich auf das vorgängige Verzeichnis der einzelnen Münzen beruft, fassen wir folgende Bestimmungen⁵⁶ zusammen: ein Sestertius des Antoninus Pius (157/158), ein As des Septimius Severus (194), ein Follis Konstantins I. für Konstantin II (319/320), ein Centenionalis des Konstantius II (355-361), ein Centenionalis Valentinians I (364-367), zwei Centenionales des Valens (367-378), zwei Centenionales und sechs Maiorinen des Gratianus (367-383), drei Maiorinen und ein Centenionalis Valentinians II (375-383), fünf Centenionales des Valentinianus I., des Valens, des Gratianus oder Valentinianus II (364-378), eine Maiorina und ein Halbcentenionalis des Theodosius I (379-395), zwei Maiorine des Gratianus, Valentinianus II., des Theodosius I. oder des Arcadius (379-383), zwei Maiorine des Maximus (383-388). Unbestimmbar sind hingegen zwölf Centenionales aus der zweiten Hälfte des 4. Jh. und drei Halbcentenionales aus der zweiten Hälfte des 4. bis zur ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts.

Sämtliche diese Münzen sind gegenwärtig im Narodni muzej (Nationalmuseum) in Ljubljana nicht vorhanden. Unter anderen Funden wird hier nur ein Konglomerat aus feuerbeschädigten Münzen (Taf. 1: 11) verwahrt, von denen lediglich einige Münzen Valentinians I. und des Valens erkennbar sind.⁵⁷

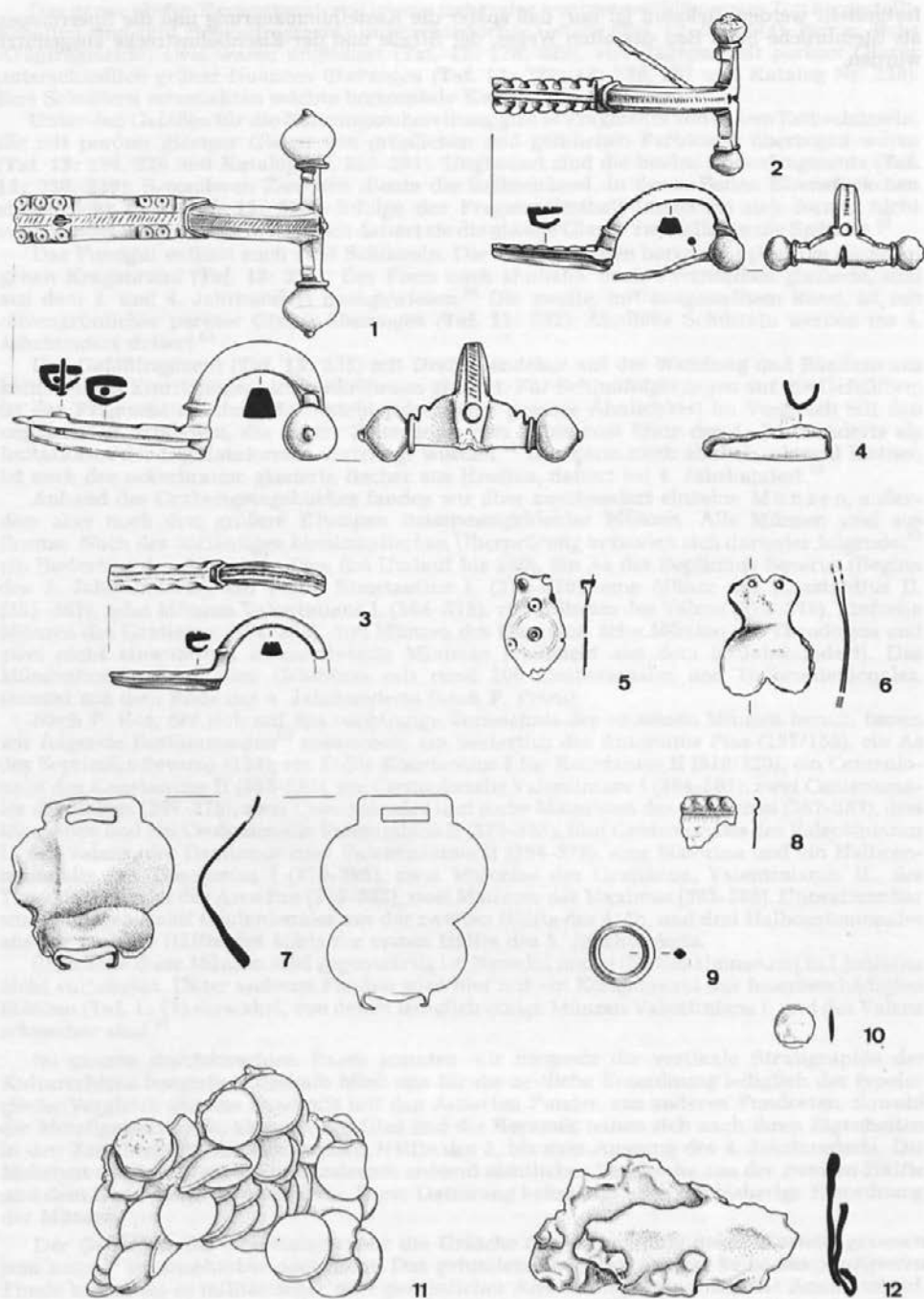
Im ganzen durchforschten Raum konnten wir nirgends die vertikale Stratigraphie der Kulturschicht feststellen, deshalb blieb uns für die zeitliche Einordnung lediglich der typologische Vergleich unseres Fundguts mit den datierten Funden aus anderen Fundorten. Sowohl die Metallgegenstände, als auch das Glas und die Keramik reihen sich nach ihren Eigenheiten in den Zeitabschnitt von der zweiten Hälfte des 3. bis zum Ausgang des 4. Jahrhunderts. Die Mehrheit des Inventars stammt indessen anhand sämtlicher Vergleiche aus der zweiten Hälfte und dem Ende des 4. Jahrhunderts. Diese Datierung bekräftigt auch die bisherige Einordnung der Münzen.

Der Gedanke, daß eine Katastrophe die Ursache der Vernichtung dieses Kastells gewesen sein kann,⁵⁸ ist annehmbar oder nicht. Das gefundene Inventar, das gar keine ausgeprägteren Funde bietet, sei es militärischer oder persönlicher Ausrüstung, drängt uns die Annahme auf, daß die Besatzung das Kastell in Ruhe verlassen hat und dabei ihr wertvolleres Vermögen und ihre Ausrüstung mitgenommen hat. Wie jedoch das Kastell nach der Aufhebung seiner strategischen Funktion endgültig verfallen ist, konnte anlässlich der Ausgrabungen nicht

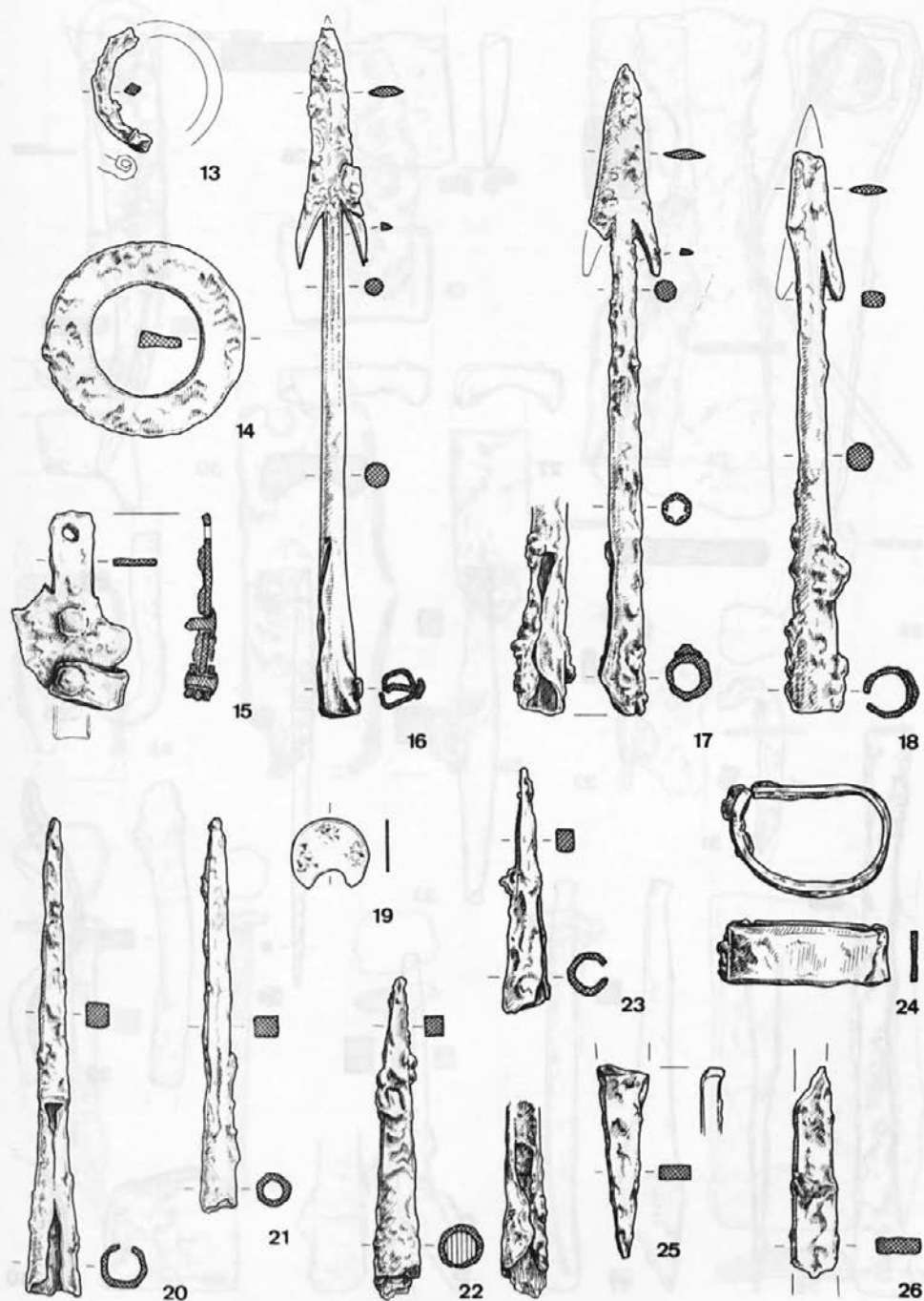
festgestellt werden. Bekannt ist nur, daß später die Kastellummauerung und die Sperrmauer als Steinbrüche beim Bau des alten Weges, der Straße und der Eisenbahnstrecke ausgenutzt wurden.

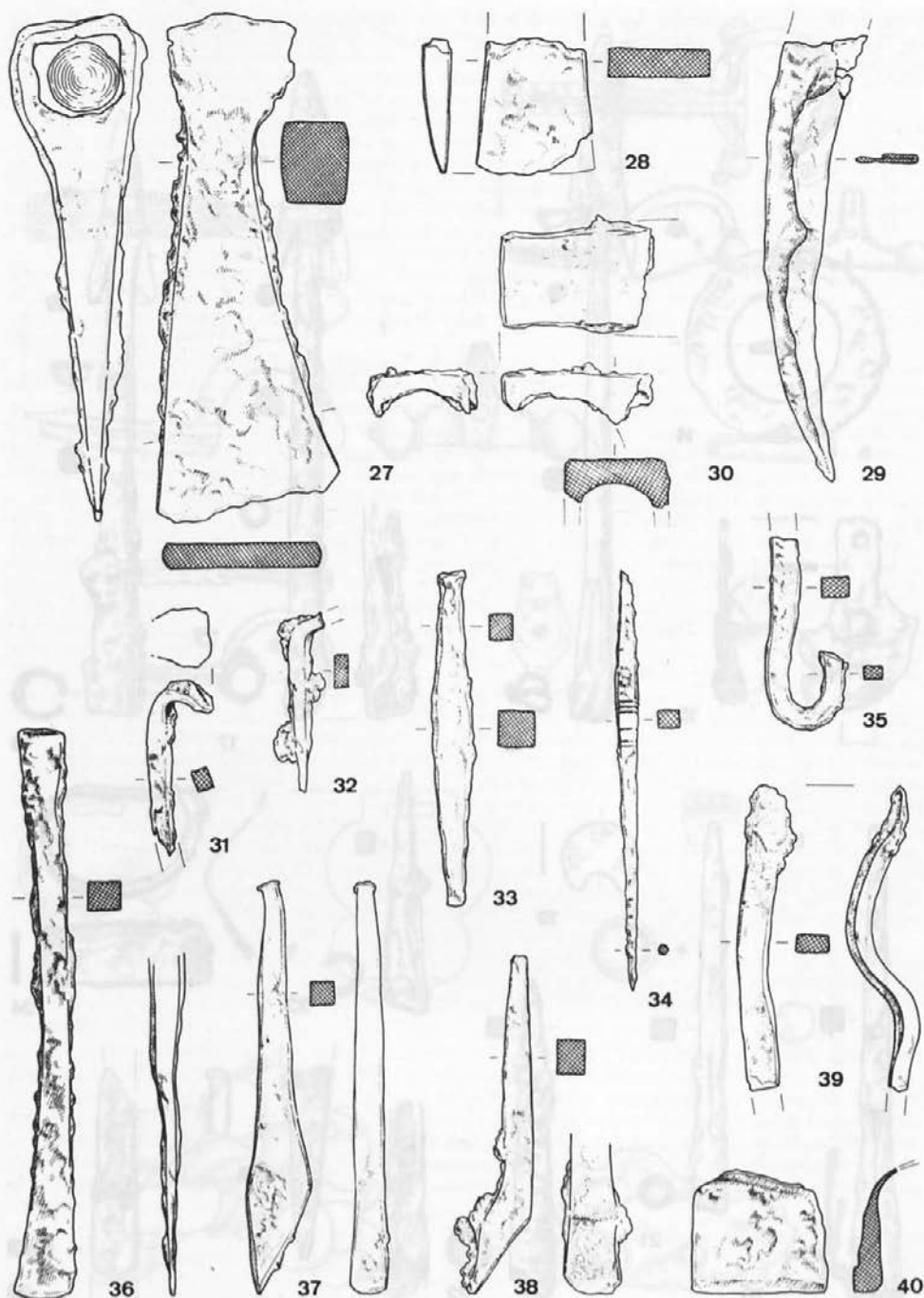
Die (unvollständigen) Zeichnungen des 17. Jahrhunderts (aus dem Archiv des Schlosses Charlottenburg).

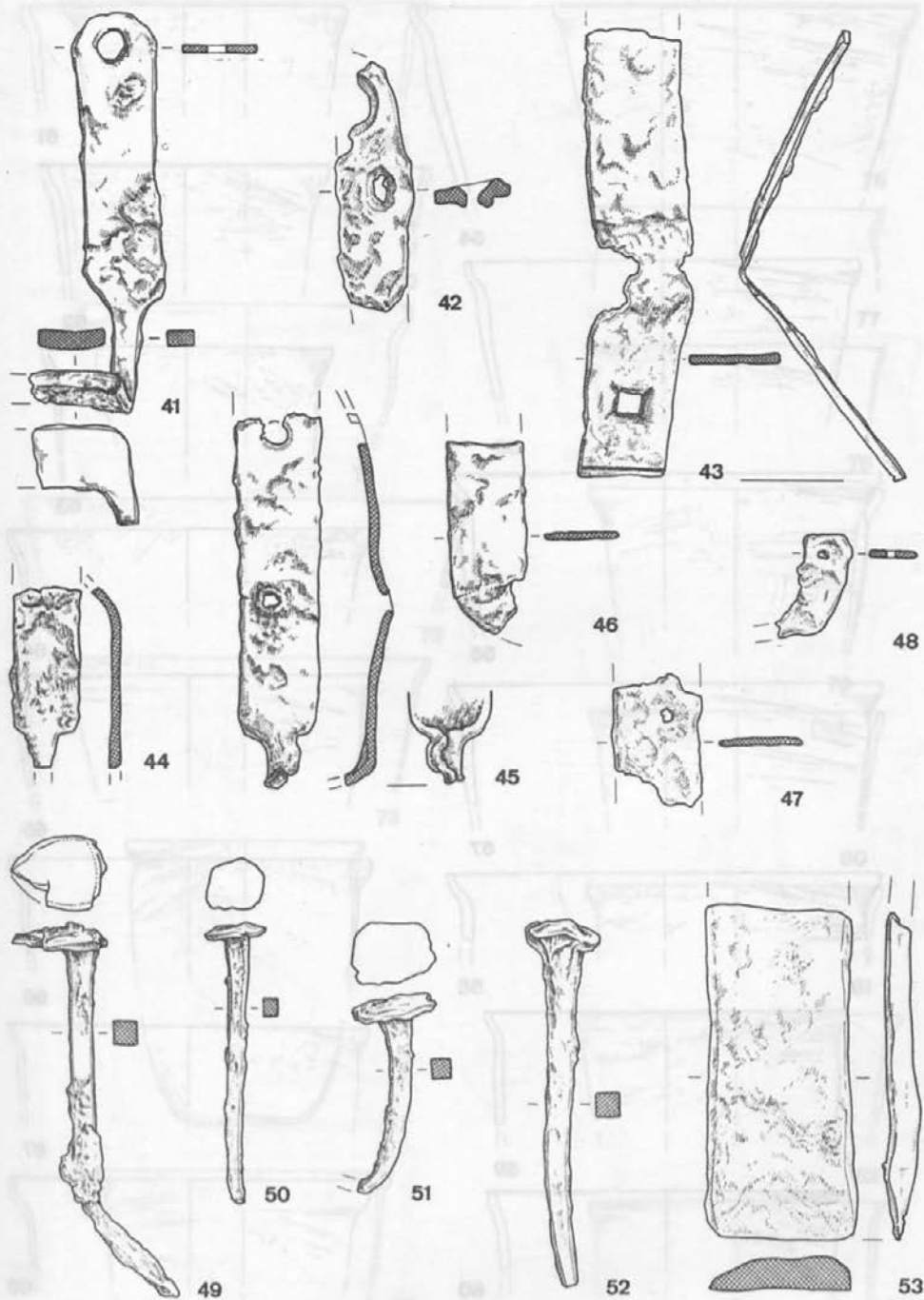
T. (Taf.) 1: Martinj Hrib. 1–12 bron (Bronze). Vse (alles) 1:2.

T. (Taf.) 2: Martinj Hrib. 13–26 železo (Eisen). Vse (alles) 1:2.

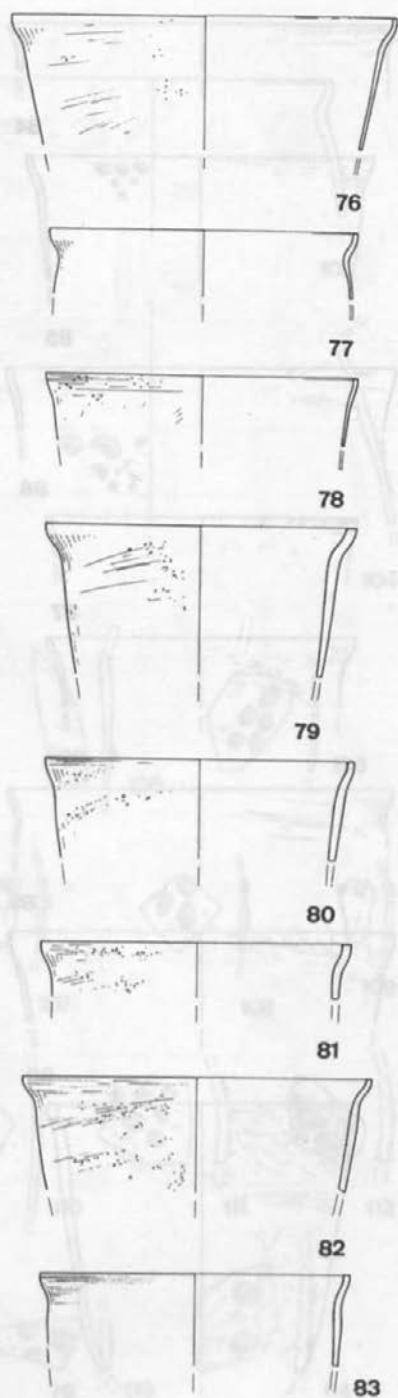
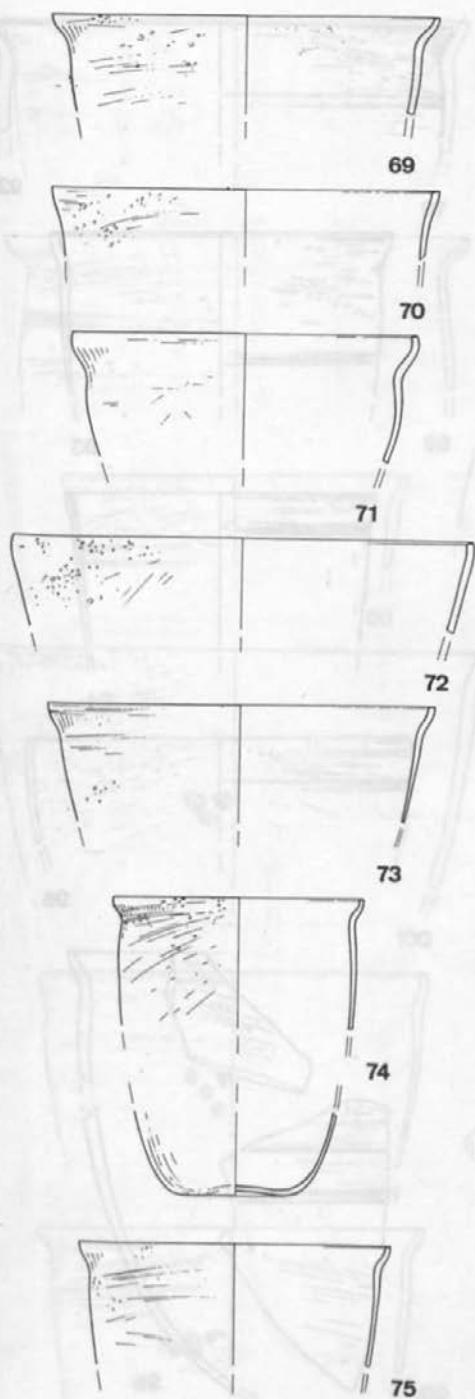
T. (Taf.) 3: Martinj Hrib. 27-40 železo (Eisen). Vse (alles) 1:2.

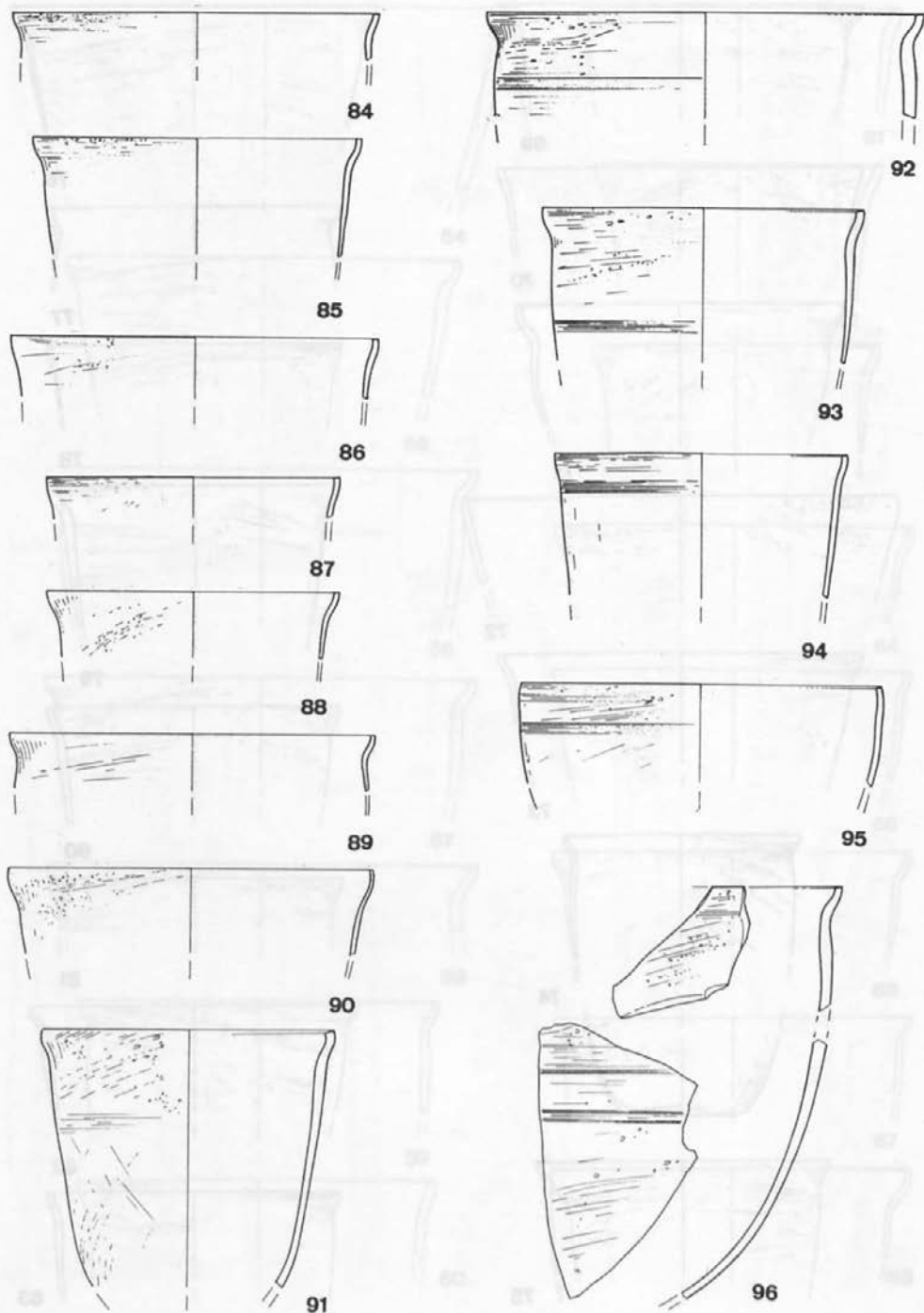
T. (Taf.) 4: Martinj Hrib. 41-53 železo (Eisen). Vse (alles) 1:2.

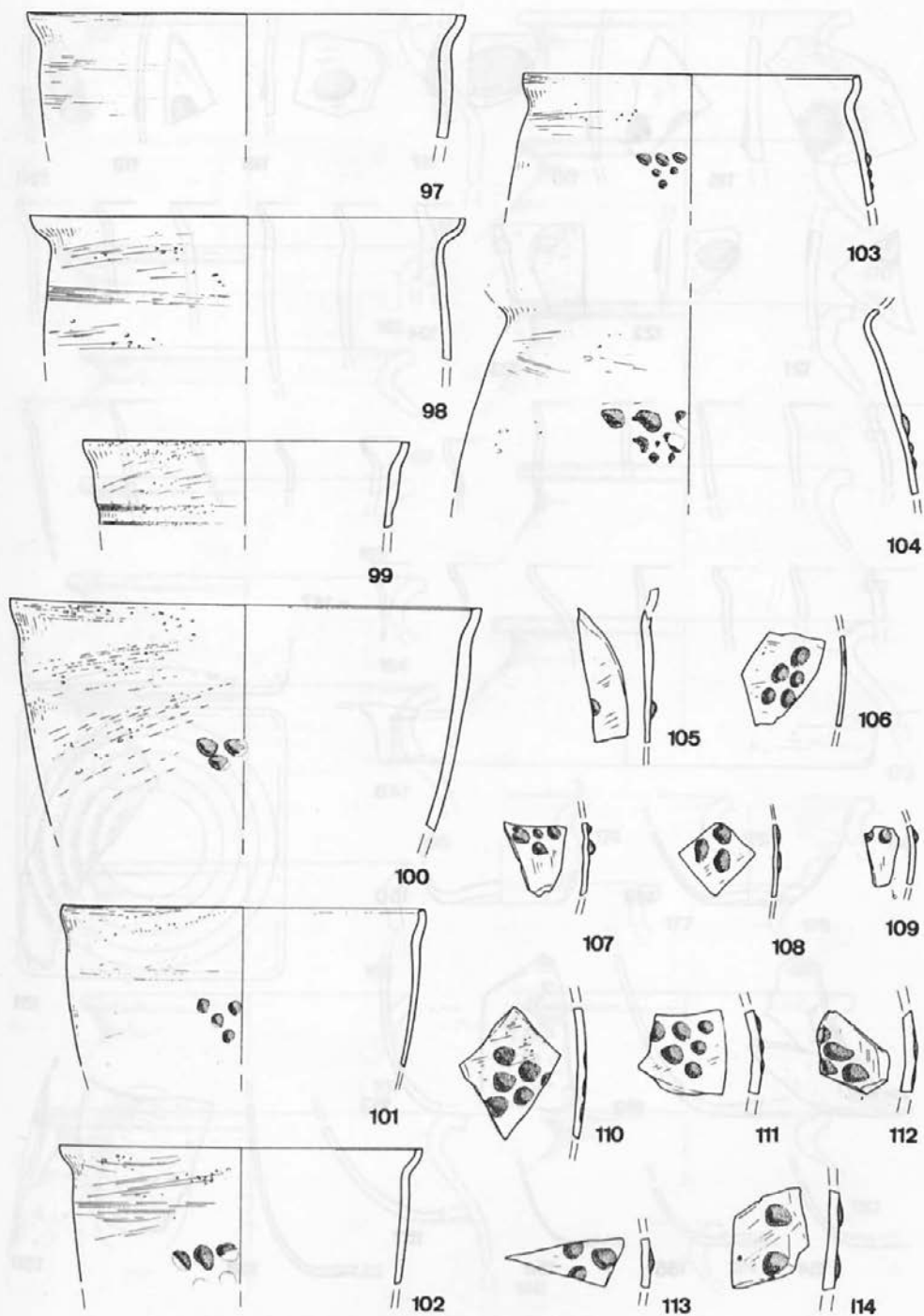
T. (Taf.) 5: Martinj Hrib. 54–68 steklo (Glas). Vse (alles) 1:2.

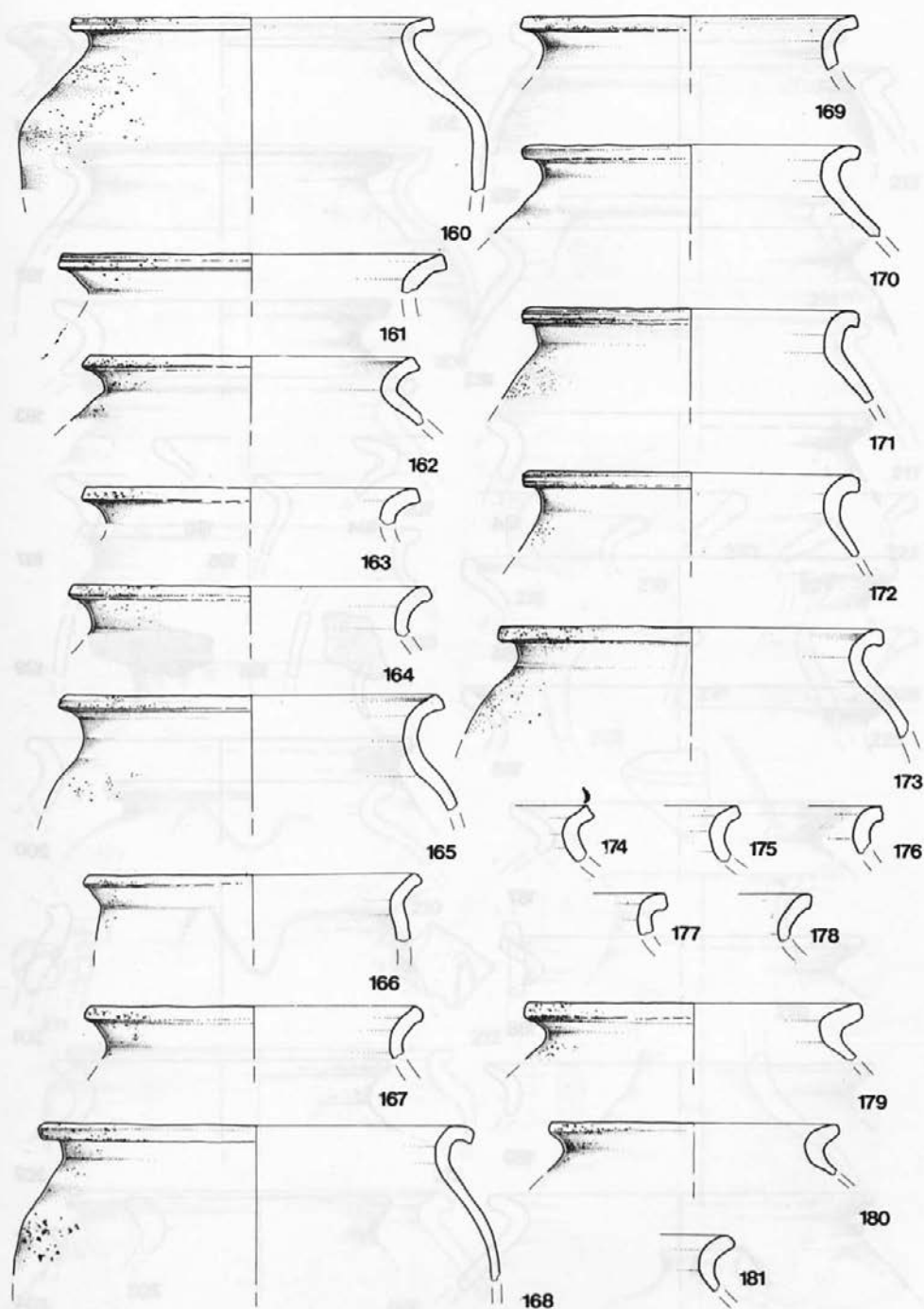
T. (Taf.) 6: Martinj Hrib. 69–83 steklo (Glas). Vse (alles) 1:2.

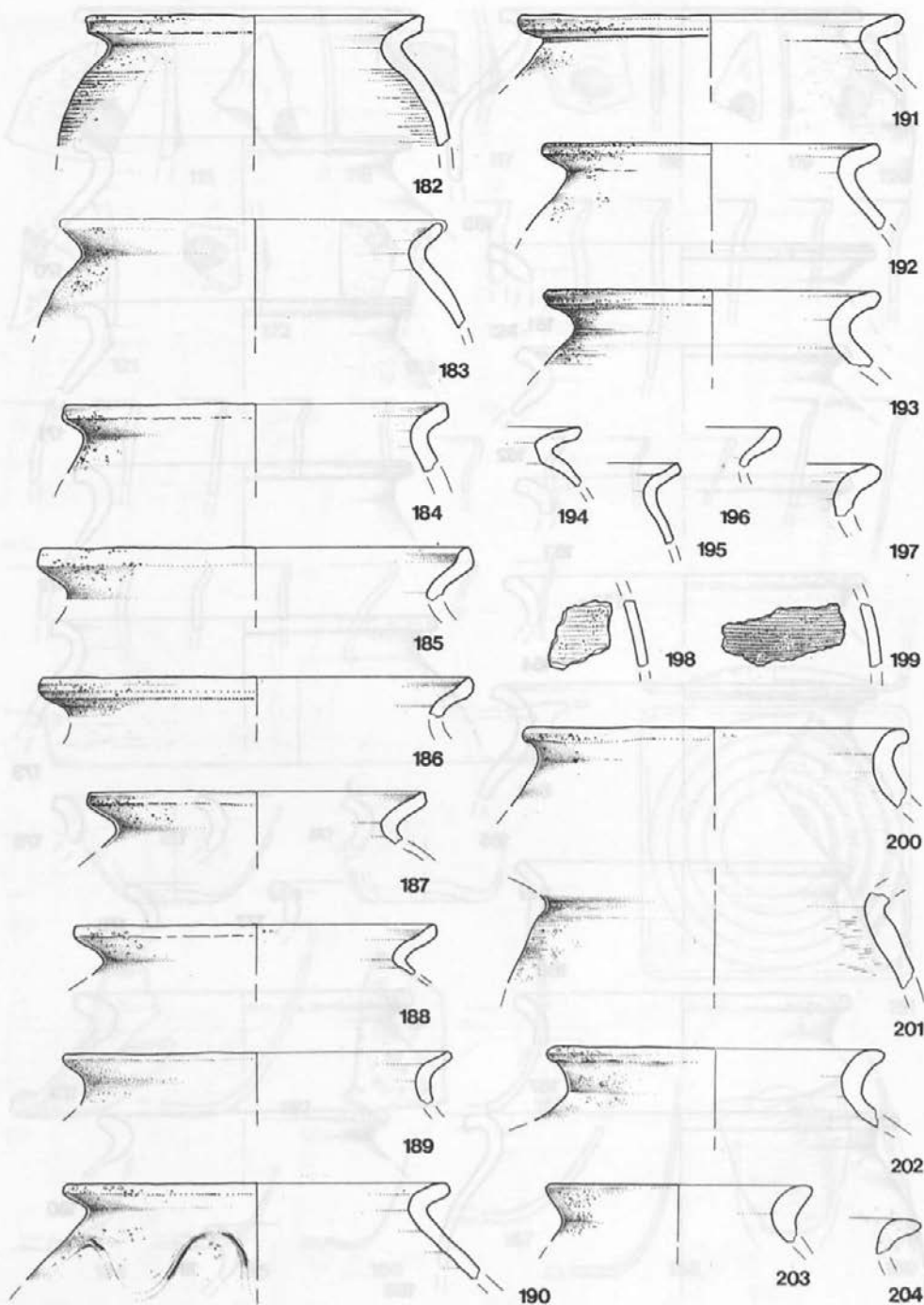
T. (Taf.) 7: Martinj Hrib. 84–96 steklo (Glas). Vse (alles) 1:2.

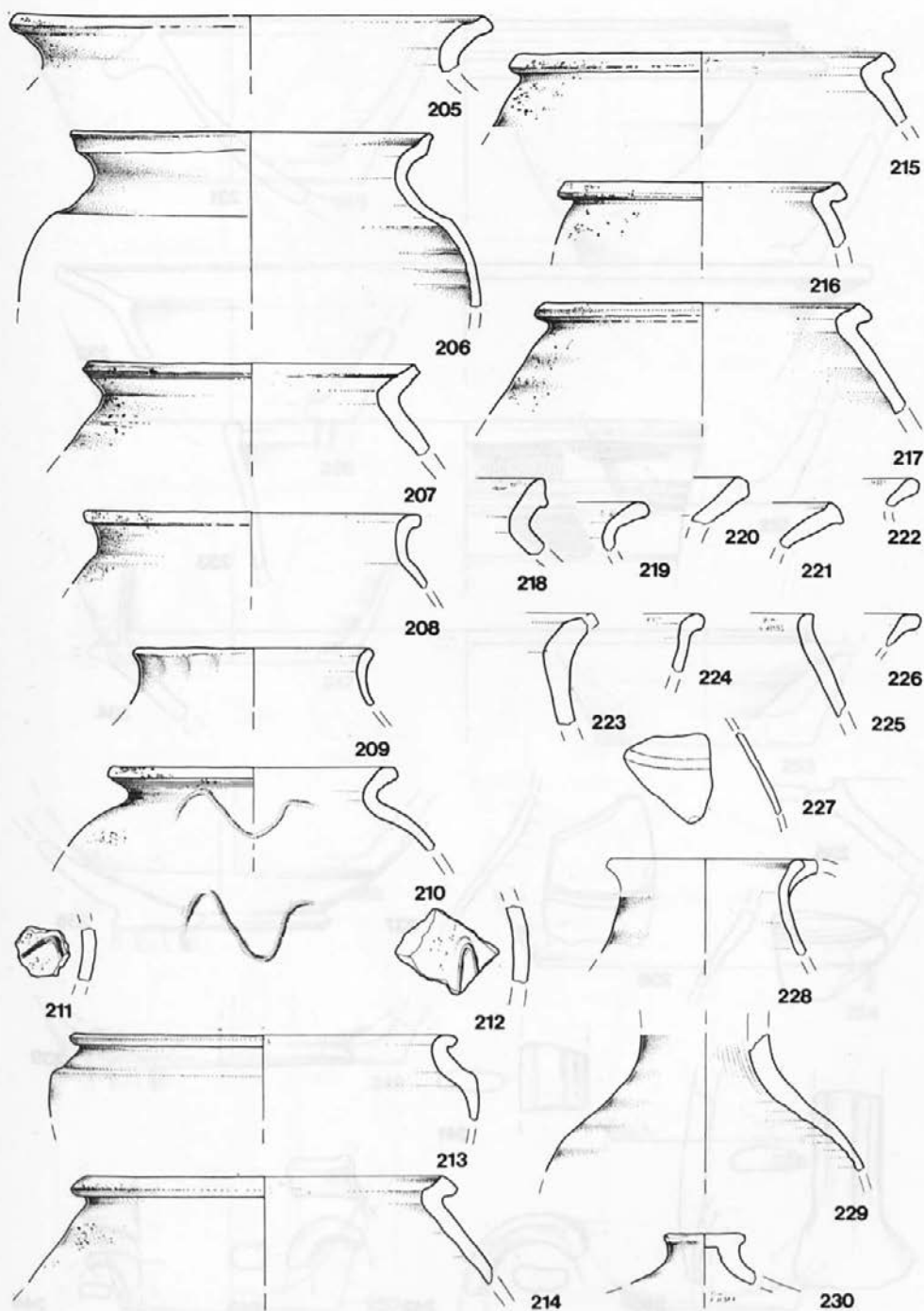
T. (Taf.) 8: Martinj Hrib. 97–114 steklo (Glas). Vse (alles) 1:2.

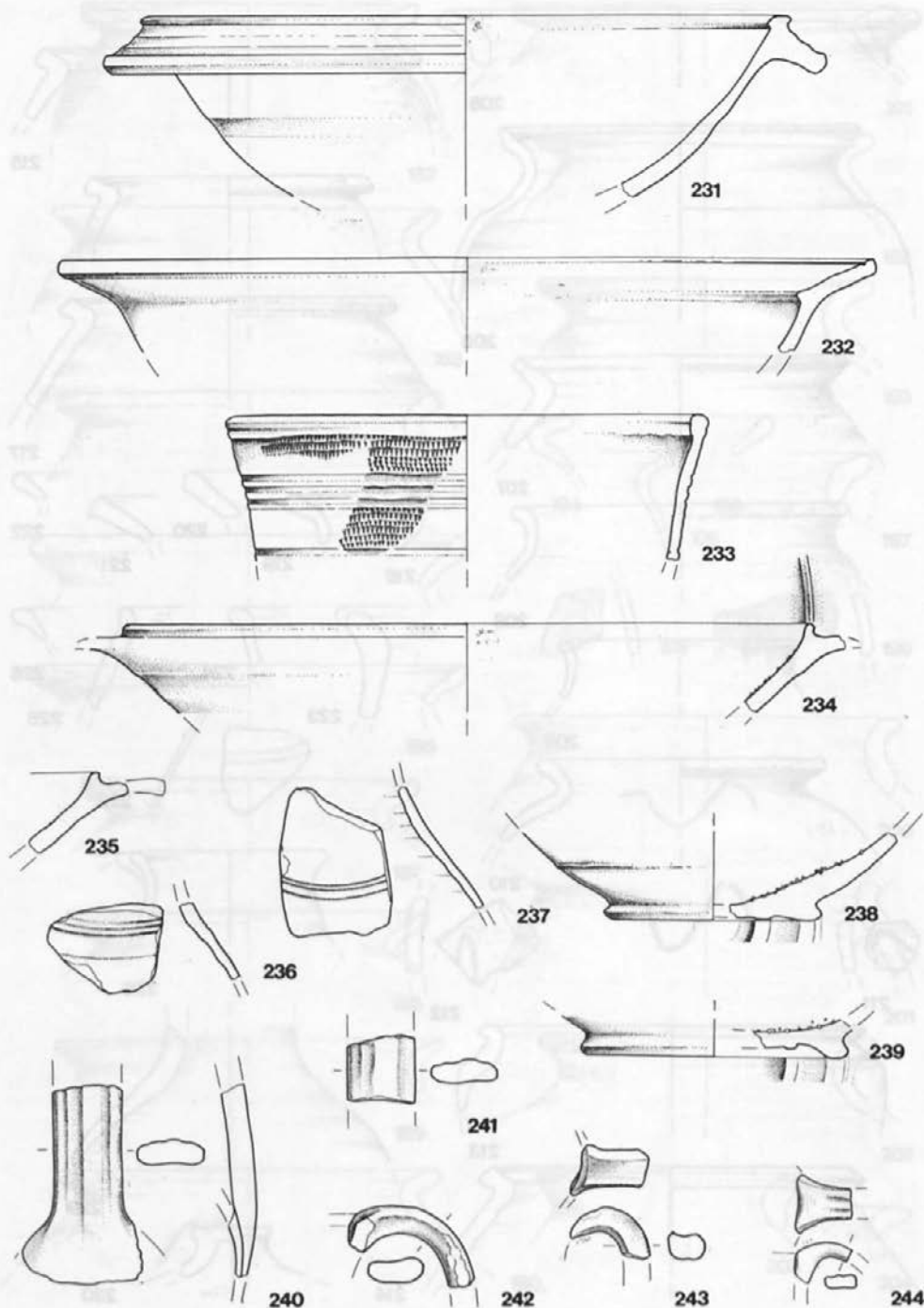
T. (Taf.) 10: Martinj Hrib. 160–181 keramika (Keramik). Vse (alles) 1:3.

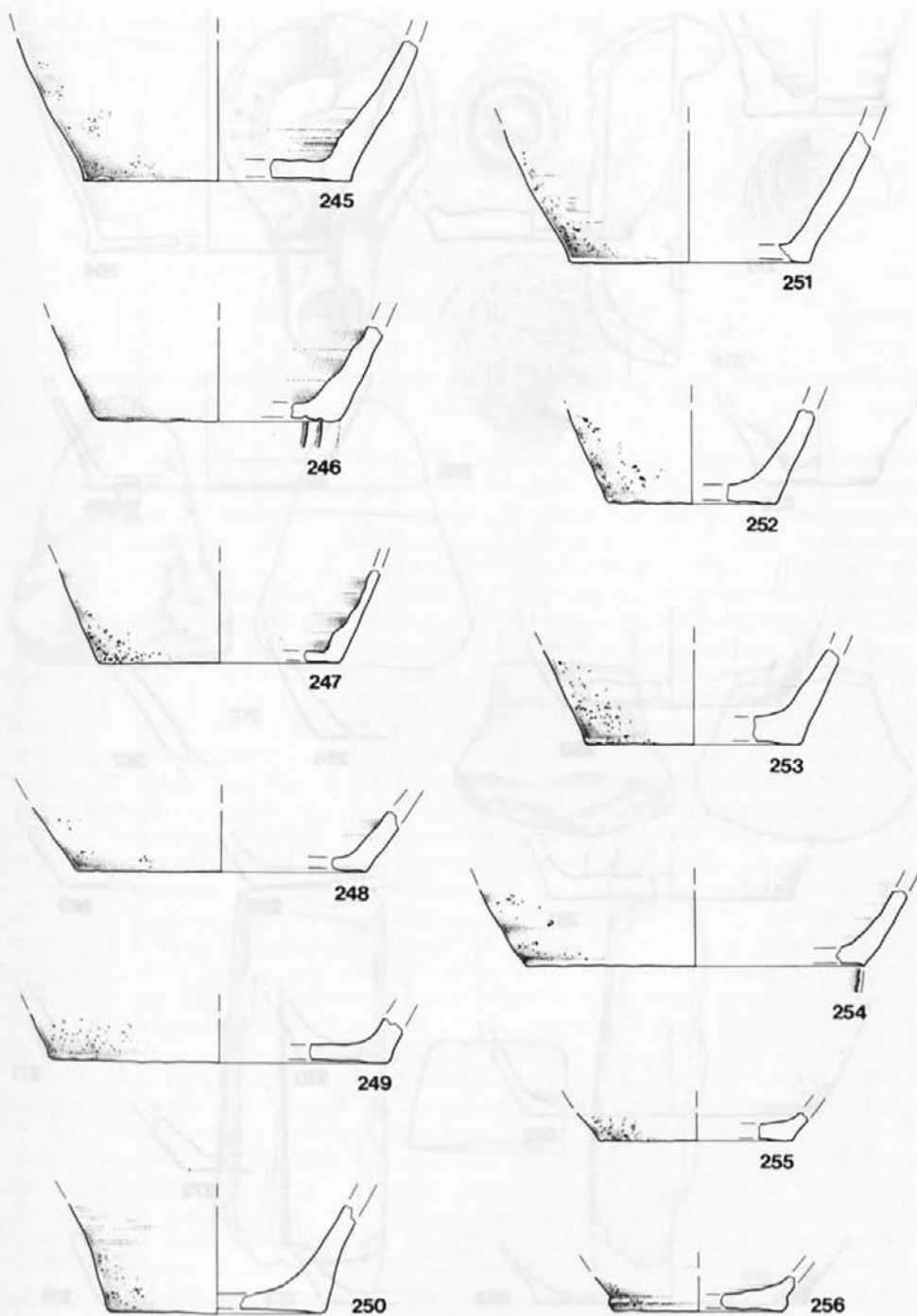
T. (Taf.) 11: Martinj Hrib. 182–204 keramika (Keramik). Vse (alles) 1:3.

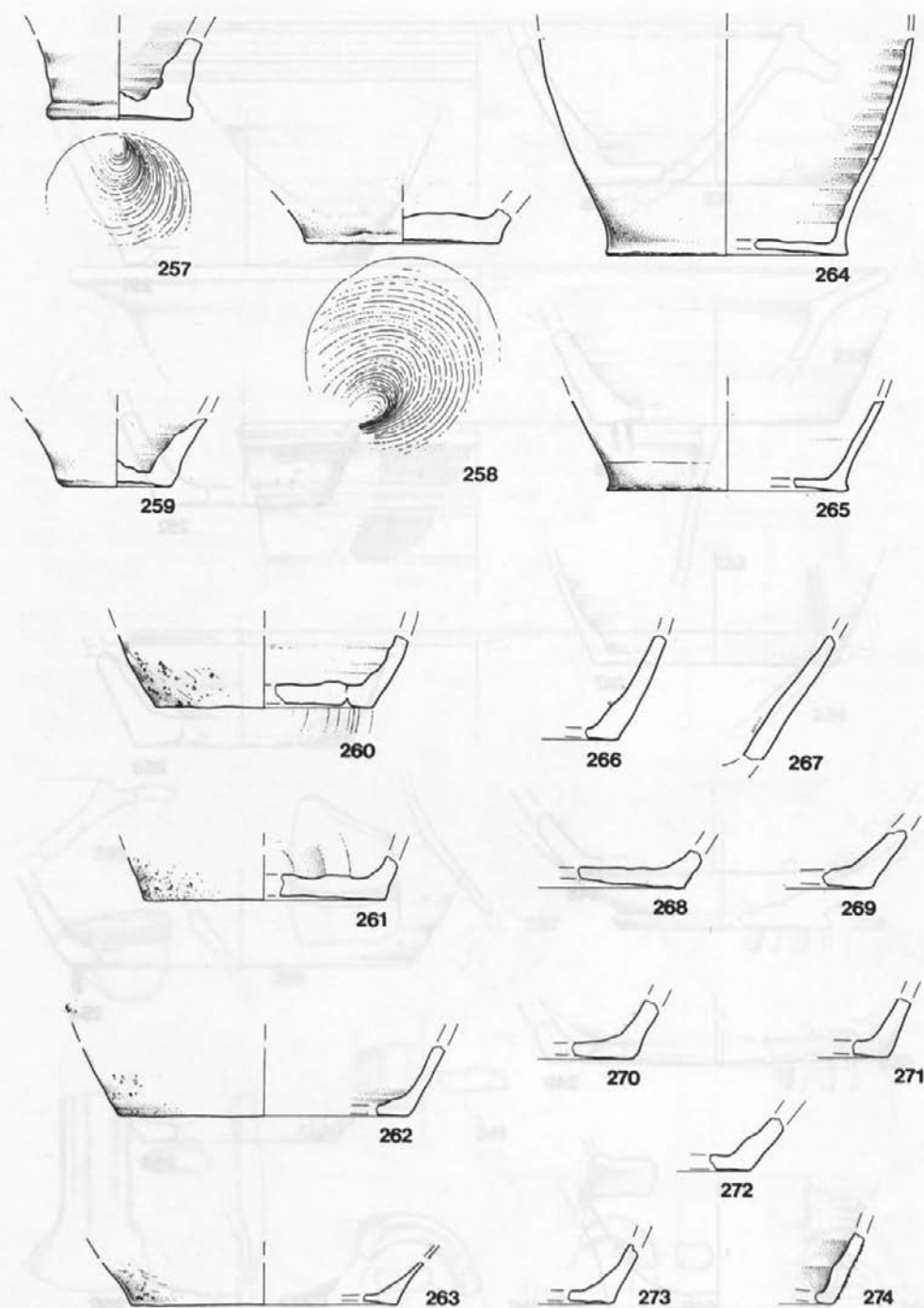
T. (Taf.) 12: Martinj Hrib. 205–230 keramika (Keramik). Vse (alles) 1:3.

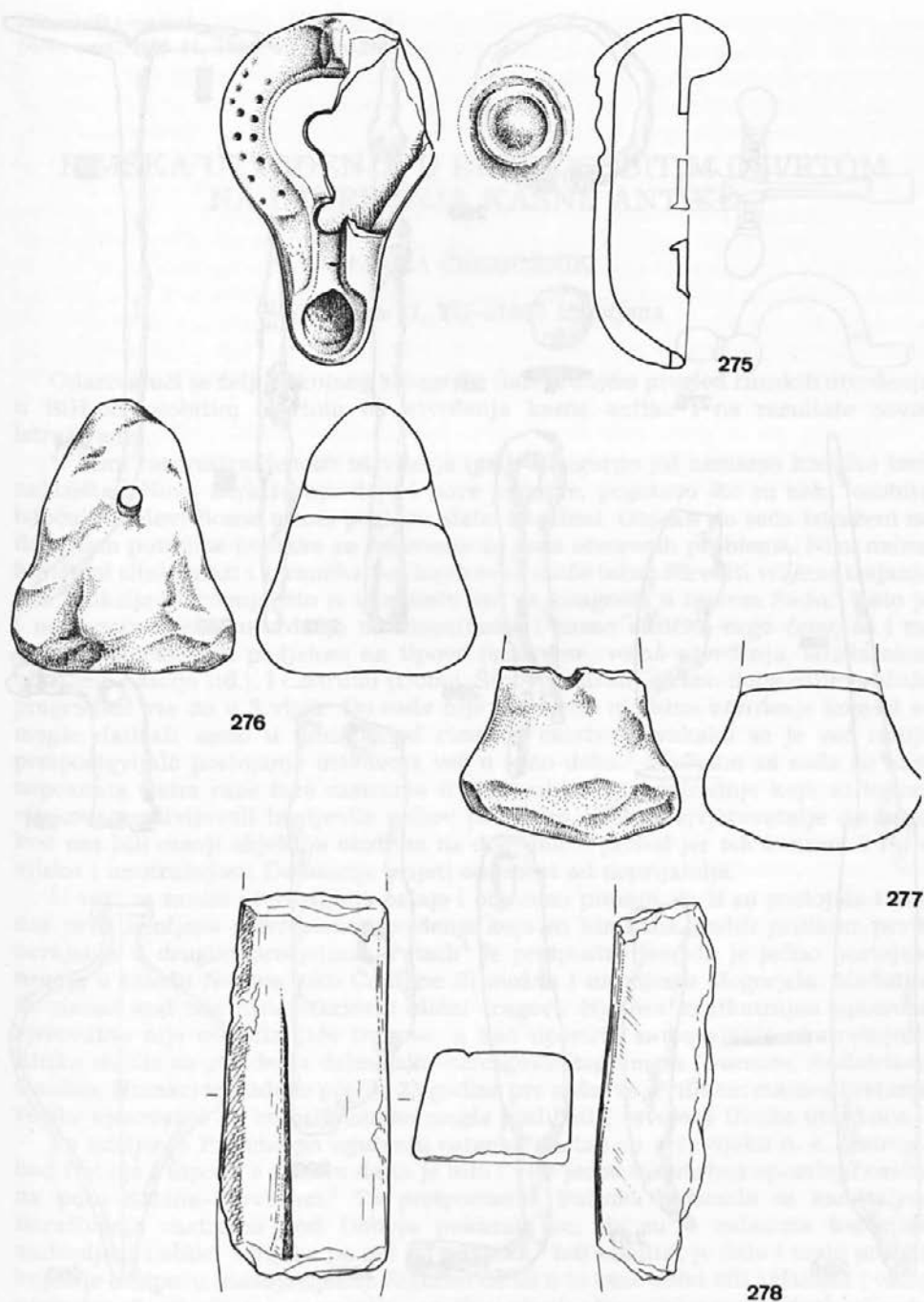
T. (Taf.) 13: Martinj Hrib. 231–244 keramika (Keramik). Vse (alles) 1:3.

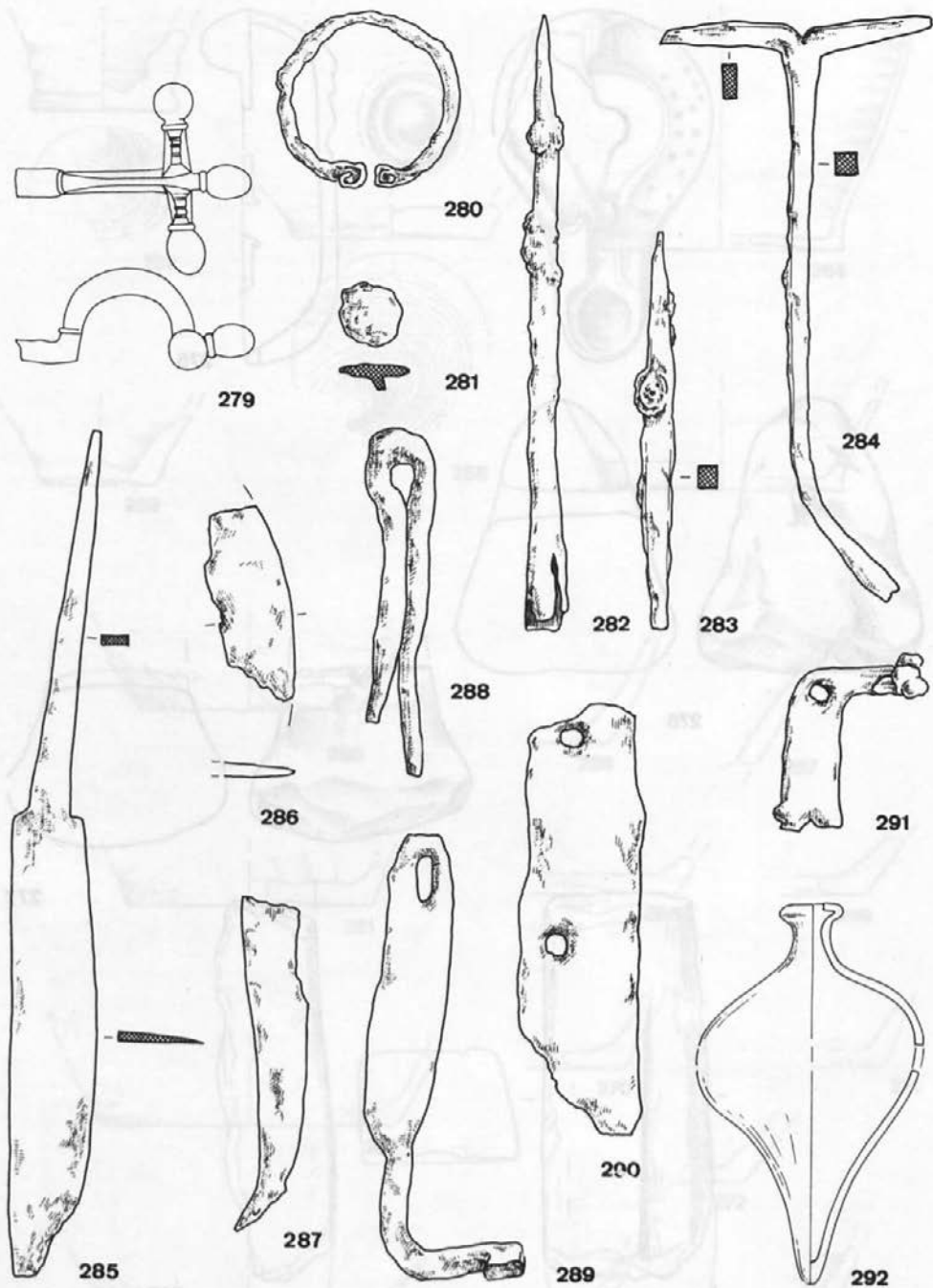
T. (Taf.) 14: Martinj Hrib. 245–256 keramika (Keramik). Vse (alles) 1:3.

T. (Taf.) 15: Martinj Hrib. 257–274 keramika (Keramik). Vse (alles) 1:3.

T. (Taf.) 16: Martinj Hrib. 275–277 glina (Ton), 278 kamen (Stein). Vse (alles) 1:2.

T. (Taf.) 17: Martinj Hrib. 279 bron (Bronze); 280–291 železo (Eisen); 292 steklo (Glas). Izgubljeno, po risbah iz dnevnika izkopavanj. (Verschollen, nach Zeichnungen aus den Tagebuch der Ausgrabungen.) Vse (alles) 1:2.